

Eiliv Mørk og Erlend Willand-Evensen

Husholdningers forbruk

En sammenlikning av
forbruksundersøkelsen og
nasjonalregnskapet

Notater

Innhold

1. Innledning.....	2
1.1. Bakgrunn for utredningen.....	2
1.2. Oppbygging av notatet.....	2
2. Forbruksundersøkelsen.....	3
2.1. Kort beskrivelse av statistikkområdet.....	3
2.2. Populasjon og utvalgsmetode.....	3
2.3. Innsamlingsmetode.....	3
2.4. Feltarbeid.....	4
2.5. Korreksjon for frafall, fravær og tilfeldig besøkende.....	4
2.6. Brukere av resultatene.....	5
2.7. Begreper.....	5
3. Nasjonalregnskapet.....	5
3.1. Begreper.....	6
3.2. Kilder.....	6
3.2.1. Forbruksundersøkelsen.....	6
3.2.2. Strukturstatistikk for varehandel.....	6
3.2.3. Avanseundersøkelsen for detaljhandelen.....	7
3.2.4. Volumindikatorer.....	7
4. Sammenlikning av statistikkene.....	7
4.1. Typer avvik.....	7
4.1.1. Balansering.....	7
4.1.2. Definisjonsforskjeller.....	8
4.1.3. Systematisk feilrapportering/målefeil.....	8
4.1.4. Frafallsskjevheter.....	8
4.2. Sammenlikning av resultater.....	9
4.2.1. Mat og alkoholfrie drikkevarer.....	9
4.2.2. Alkoholholdige drikkevarer og tobakk.....	9
4.2.3. Klær og skotøy.....	9
4.2.4. Bolig, lys og brensel.....	9
4.2.5. Møbler og husholdningsartikler.....	11
4.2.6. Helsepleie.....	11
4.2.7. Transport.....	11
4.2.8. Post- og teletjenester.....	13
4.2.9. Kultur og fritid.....	13
4.2.10. Utdanning.....	14
4.2.11. Hotell- og restauranttjenester.....	14
4.2.12. Andre varer og tjenester.....	14
4.3. Sammenlikning over tid.....	15
5. Konklusjon og områder som bør utredes nærmere.....	15
Referanser.....	17
Vedlegg 1. Tidligere gjennomførte undersøkelser på området.....	18
Vedlegg 2. Oversikt over kildebruk for den enkelte konsumgruppe i nasjonalregnskapet.....	20
Vedlegg 3. Tabell 8. Sammenstilling av resultater fra nasjonalregnskapet og forbruksundersøkelsen.....	21
Vedlegg 4. Grafisk sammenstilling av resultater fra nasjonalregnskapet og forbruksundersøkelsen for året 2000.....	28
Vedlegg 5. Arbeidsgruppens notat med anbefalinger om samordning av forbruksstatistikken.....	32
De sist utgitte publikasjonene i serien Notater.....	36

1. Innledning

1.1. Bakgrunn for utredningen

I forbindelse med forberedelsene til VP-2003, ba DM om et notat om tiltak for å samordne Statistisk sentralbyrås arbeid med statistikk for forbruksstatistikk. På direktørmøtet 30. oktober 2002 ble det lagt fram et notat om dette, "Statistisk sentralbyrås system for forbruksstatistikk (eim, 18.10.2002)".

Forskjellige statistikker bruker ulike verktøy ved datainnsamling, ulike definisjoner på sentrale begreper, ulike avgrensninger av problemstillingene og ulik bearbeiding og oppblåsningsmetoder under produksjon av statistikken. Dette fører til at det vil bli publisert forskjellige mål for tilsynelatende samme fenomen. Utad kan dette virke underlig og ikke alltid like heldig. Dette er tilfellet for resultater fra forbruksundersøkelsen og privat konsum ved andre statistikker.

Det foreslås derfor ulike tiltak som bør iverksettes, for å kartlegge og forklare forskjeller mellom ulike deler av forbruksstatistikken, og for å få til bedre samordning av de ulike delene. Temaet har vært drøftet i en arbeidsgruppe ledet av Berit Otnes der følgende deltok: Katharina Henriksen, Erlend Willand-Evensen, Randi Johannessen, Eiliv Mørk og Jørgen Aasness. Liv Belsby deltok fra seksjon for metoder og standarder. Liv Belsby gikk ut av gruppa sommeren 2003, mens Anna-Karin Mevik overtok hennes funksjon. Erlend Willand-Evensen sluttet i Statistisk sentralbyrå mars 2004, og Line Holand overtok hans funksjon.

Ifølge et mandat gitt av direktørmøte 13. november 2002 skulle arbeidsgruppen arbeide med å se til at det innenfor de deltagende seksjoner blir gjennomført arbeid med sammenstilling av resultater for forbruk på hovedgrupper mellom egen og annen statistikk. Man skulle:

- Avdekke forskjeller i resultatene og søke å forklare disse.
- Der det er mulig foreslå tiltak som kan avstemme resultatene.
- Der det er avvik mellom resultatene som ikke lar seg avstemme bør det utarbeides en forklaring på dette i samarbeid med den andre statistikken.

Det siste strekpunktet i mandatet - hvordan en helhetlig og avstemt statistikk over forbruksundersøkelsen kan tenkes publisert er behandlet i et eget notat til DM (*Anbefalinger om samordning av forbruksstatistikken*), se Vedlegg 5.

Det foreliggende notatet er en del av dette arbeidet. Notatet gjennomgår oppbyggingen av forbruksundersøkelsen og konsumdelen av nasjonalregnskapet, sammenlikner resultater fra de to statistikkene, identifiserer uoverensstemmelser, påpeker mulige justeringer og foreslår områder for videre utviklingsarbeid.

1.2. Oppbygging av notatet

Kapittel 2 og 3 gir en beskrivelse av hvordan forbruksundersøkelsen (FU) og nasjonalregnskapet (NR) er bygd opp, samtidig som de mest generelle begrepene blir gjennomgått. I tillegg drøftes i noen grad forholdet mellom primærstatistikk (som forbruksundersøkelsen) og nasjonalregnskapet.

Oppblåsningsmetoden for forbruksundersøkelsen er ikke drøftet her, men er dokumentert i Belsby (1995) og Belsby (2003).

Kapittel 4 gir en sammenlikning av tall for husholdningenes konsum slik de kan hentes ut fra nasjonalregnskapet og makrotall som finnes ved å blåse opp tall fra forbruksundersøkelsen. Vi beskriver for alle hovedgrupper og noen undergrupper i godegrupperingen COICOP (Classification of Individual Consumption by purpose), hvordan den enkelte varegruppe er definert og hva som er datakilden(e). I tillegg gir vi en oversikt over eventuelle avvik mellom forbruksundersøkelsens og

nasjonalregnskapets tall, samt hvordan avvikene kan forklares. I avsnitt 4.3 sammenlikner vi resultatene på nivå og utvikling over tid. Kapittel 5 gir en avklaring på forskjellene i resultatene mellom statistikkene og det påpekes områder som krever en nærmere utredning. Vedlegg 1 gir en oversikt over tidligere undersøkelser på området, vedlegg 2 viser en tabell over kildebruk etter vare og tjenestegruppe i nasjonalregnskapet. Vedlegg 3 og 4 sammenstiller resultater fra nasjonalregnskapet og forbruksundersøkelsen med nivå og utvikling for tolv hovedgrupper av varer og tjenester, med henholdsvis tabell og grafer. I vedlegg 5 ligger notatet '*Anbefalinger om samordning av forbruksstatistikken*' (2003).

2. Forbruksundersøkelsen

2.1. Kort beskrivelse av statistikkområdet

Siden 1974 har Statistisk sentralbyrå gjennomført årlige forbruksundersøkelser uten store innholdsmessige endringer. Før 1974 ble det gjennomført landsomfattende forbruksundersøkelser i 1958, 1967 og 1973. Hovedformålet med undersøkelsene er å gi en detaljert oversikt over private husholdningers forbruk, som grunnlag for en eventuell ajourføring av vektgrunnlaget i konsumprisindeksen. Det tas videre sikte på å kartlegge forbruket i forskjellige grupper av husholdninger. Husholdningene blir klassifisert etter kjennemerker som husholdningstype (ny standard), inntekt, sosioøkonomisk status, landsdel og bostedsstrøk, størrelse av forbruksutgift mv.

2.2. Populasjon og utvalgsmetode

Datakildene for forbruksundersøkelsen er de årlige utvalgsundersøkelsene hvor det trekkes et representativt utvalg av private husholdninger og tilkoblede opplysninger fra innteksregisteret. Utvalget av husholdninger trekkes etter Statistisk sentralbyrås utvalgsplan og de utvalgte husholdningene deltar i undersøkelsen som skal måle deres forbruksnivå.

Utvalgene av husholdninger til undersøkelsene er dannet ved at personer mellom 0 - 79 år som er trukket får til ordnet den husholdningen de tilhører, og det er denne husholdningen som skal delta i undersøkelsen. Felleleshusholdninger som sykehus, pensjonat o.l. er ikke tatt med.

2.3. Innsamlingsmetode

I forbruksundersøkelsen innhentes opplysningene fra husholdningene ved bruk av to metoder i kombinasjon.

1. Selvtutfylling av hefter over enkeltutgifter i en spesifisert 14-dagers periode.
2. Intervju ved besøk i husholdningen hvor husholdningen kartlegges og større utgifter blir kartlagt for en periode på de siste tolv måneder.

Utvalget av husholdninger fordeles jevnt over året slik at en lik andel husholdninger alltid skal være med i undersøkelsen. På den måten får en dekket inn sesongvariasjoner i forbruket. For å lage årsresultater multipliseres hefteopplysningene med 26 under bearbeiding til gjennomsnittstall. Intervjuene skjer umiddelbart etter føringsperioden slik at intervjuingen skjer over hele året. Dette medfører at husholdningene også vil gi opplysninger som dekker deler av det foregående år. I gjennomsnitt vil registreringen for utgiftene til en stor gruppe varer derfor ligge et halvt år før undersøkelsesåret. Statistikken følger kalenderåret, innsamling av data skjer årlig. Innsamlingen starter 11/2 måned før kalenderåret og avsluttes 2 måneder ut i året etter innsamlingsåret. Statistikken leverer grunnlag for en eventuell endring av vektene i konsumprisindeksen medio august året etter innsamlingsåret. Frigivning av resultater skjer i uke 50/51 årlig.

Forbruksutgiftene blir registrert ved utgiftsføring og intervju. Det blir nyttet to intervju, innledningsintervju, to typer føringshefter (hoved- og bihefte) og avslutningsintervju. Intervjuene har siden 1996 blitt foretatt ved bruk av edb-assistert intervjuing på bærbar datamaskin, CAPI (Computer Assisted Personal Interview). I innledningsintervjuet blir det innhentet en del bakgrunnsopplysninger for undersøkelsen, som husholdningsmedlemmenes fødselsdag og år, stilling i husholdningen, ekteskapelig status, yrke og yrkesstatus. For ikke-yrkesaktive personer på 15 år eller mer, blir aktivitet som for eksempel skolegang, arbeid i egen husholdning etc., registrert.

Husholdningene fører oversikt over sine private forbruksutgifter i en 14-dagers periode. Da forbrukets størrelse og sammensetning varierer med årstiden, er det nødvendig at oppgaver blir hentet inn for hele året. 1/26 av husholdningene fører således sine utgifter fra 1. til 14. januar, en annen 1/26 fra 15. til 28. januar osv. Hver husholdning fører ett hovedføringshefte (H-hefte). For best mulig å sikre at alle utgifter blir registrert, fører husholdningsmedlemmer på 15 år eller mer en særskilt oversikt over sine egne utbetalinger i et bihefte (B-hefte). Husholdningsmedlemmer under 15 år kan føre sine utgifter i et bihefte hvis de ønsker det.

Alle faktiske utbetalinger i 14-dagers perioden føres. Mengde og verdi for kjøpte mat- og drikkevarer blir ført i heftet da kjøpet fant sted. Forbruket av egenprodusert kjøtt, fisk, grønnsaker, frukt og bær osv. blir også tatt med. Forbruket av egenproduserte varer blir angitt i mengde. De brukte mengdene er verdsatt til produsentpris. Mottatte gaver i naturalier blir også registrert med oppgave over mengde. Verdsettingen er foretatt etter detaljpris. Utgifter til varer og tjenester som husholdningene kjøper forholdsvis sjelden, blir registrert i et avslutningsintervju. Dette gjelder for eksempel en del utgifter til bolig, kjøp av private transportmidler, husholdningsmaskiner og andre elektriske apparater, kostbare klesartikler, utgifter til selskapsreiser o.l. Mottatte naturalytelser som f.eks. fri bolig, strøm og brensel og reiser, blir også registrert. Verdien av fri bolig, lys og brensel blir registrert med det beløp likningsmyndighetene verdsatte ytelser til ved siste likning før intervjuet fant sted. Andre frie ytelser er verdsatt til det de ville ha kostet ved kjøp.

2.4. Feltarbeid

De uttrukne husholdningene blir vanligvis oppsøkt to ganger i løpet av undersøkelsesperioden. Første besøk skjer før føringsperiodens begynnelse og siste besøk etter at føringsperioden var avsluttet. I en del tilfelle kontakter også intervjuerne husholdningene i føringsperioden for å gi veiledning om føringen. Ved det første besøket i husholdningene blir innledningsintervjuet foretatt. Samtidig deler intervjuerne ut føringsheftene og orienterer om føringen. Dersom intervjueren ikke traff husholdningen hjemme første gang, gjør intervjueren i alt fire forsøk på å treffe husholdningene før denne eventuelt blir utelatt ved undersøkelsen. Ved siste besøk i husholdningene blir føringsheftene samlet inn og avslutningsintervjuet foretatt.

2.5. Korreksjon for frafall, fravær og tilfeldig besøkende

Frafallet ved undersøkelsen fordeler seg ikke likt for alle husholdningsgrupper. Frafallet varierer med bostedsstrøk, husholdningstype og når på året husholdningene førte regnskap. For å rette opp skjevheter i materialet, blir det korrigeret for frafallet. Husholdningsgrupper med stort frafall blir gitt relativt større vekt ved beregning av gjennomsnittstall (Belsby (1995) og Belsby (2003)). Det foretas en oppjustering av utgiftene i husholdninger hvor en eller flere av husholdningsmedlemmene er fraværende fra husholdningen i regnskapsperioden. For husholdninger med personer i fast kost (utenom husholdningsmedlemmene) blir det foretatt en reduksjon av matvareutgiftene.

2.6. Brukere av resultatene

De viktigste interne brukerne er seksjon for økonomiske indikatorer, seksjon for nasjonalregnskap, seksjon for miljøstatistikk, alle ved avdeling for økonomisk statistikk, samt forskningsavdelingen ved seksjon for skatt, fordeling og konsumentatferd.

Resultater fra undersøkelsen blir brukt av kostholdsforskere ved Institutt for ernæringsforskning, Universitetet i Oslo og Avdeling for ernæring, Sosial- og helsedirektoratet, samt av en lang rekke departementer, direktorater og forskningsinstitusjoner. Resultatene brukes også innen analyse- og forskning i Statistisk sentralbyrå, blant annet til å si noe om husholdningenes økonomiske levekår.

2.7. Begreper

Husholdning

Til en husholdning regnes alle som er fast bosatt i samme bolig og som spiser minst ett måltid sammen daglig. Personer som er fast bosatt i boligen, men som er midlertidig fraværende f.eks. på grunn av skolegang, ferie, sykehusopphold, militærtjeneste e.l. regnes med, mens personer som er bosatt i felleshusholdning ikke skal regnes med.

Forbruksutgift/konsum

Forbruksutgift i alt omfatter husholdningens utbetalinger i regnskapsperioden (omregnet til tall for hele året). En del utgifter som f.eks. utgift til bolig, kjøp av varige forbruksvarer (bil, elektriske husholdningsmaskiner o.l.), utgifter til kostbare klesartikler, selskapsreiser etc. er registrert ved intervju. For varige forbruksvarer utgjør forbruksutgiften differansen mellom utgift ved kjøp og "inntekt" ved eventuelt salg (innbytte). Av den grunn kan det i enkelte tabeller framkomme negative tall på f.eks. varegruppen "kjøp av transportmidler".

I forbruksutgift i alt inngår ikke utgifter til direkte skatter, trygdepremie, gitte gaver, realinvesteringer (f.eks. kjøp av bolig og utgifter til bygging og påbygging av bolig), og kontraktmessig sparing (f.eks. pensjonsinnskott, avdrag på lån, livsforsikring mv.). I tillegg til utbetalingene omfatter forbruksutgift i alt verdien av forbruket av egenproduserte varer og mottatte gaver. Egenproduserte varer er verdsatt etter produsentpris og mottatte gaver etter detaljpris.

3. Nasjonalregnskapet

Formålet med nasjonalregnskapet er i følge Statistisk sentralbyrå (2003) "å gi et avstemt og helhetlig bilde av samfunnsøkonomien. Nasjonalregnskapet gir både en sammenfattet beskrivelse av økonomien under ett, og en detaljert beskrivelse av transaksjoner mellom de ulike deler av økonomien og mellom Norge og utlandet." For å nå dette målet er en avhengig av et solid rammeverk og tallmateriale som dekker alle deler av økonomien. Siden datasituasjonen på langt nær er ideell, på grunn av avvikende definisjoner, overlappende data, målefeil i data eller totalt fravær av data, er det nødvendig å avstemme eller balansere nasjonalregnskapet etter at alle kilder er tatt inn. Dette gjøres for å sikre den nødvendige konsistens, det vil si at tilgang og anvendelse av de enkelte produkter er i rimelig overensstemmelse, men har selvfølgelig også den effekten at båndet mellom nasjonalregnskapets og de enkelte kildenes beskrivelse av et økonomisk forhold kan brytes. Dette fører igjen til at disse beskrivelsene derfor kan avvike fra hverandre.

3.1. Begreper

Husholdning

ENS 1995 (Eurostat/EU-kommisjonen (1996)) definerer i punkt 2.75 sektoren husholdninger som "enkeltpersoner eller grupper av enkeltpersoner i egenskap av konsumenter...". Denne definisjonen utdypes noe i punkt 2.76, hvor det slås fast at husholdningssektoren blant annet omfatter enkeltpersoner eller grupper av disse med konsum som hovedfunksjon, personer som bor permanent i institusjoner, og som har liten eller ingen handlefrihet i økonomiske spørsmål. Med andre ord regnes, i motsetning til i forbruksundersøkelsen, innsatte i fengsler, langtidspasienter på sykehus og eldre permanent bosatt på aldershjem som medlemmer av husholdningssektoren. Nasjonalregnskapet skal dekke norske husholdningers konsum i Norge (inkl. nordmenns konsum når de er på ferie i Norge) og utlendingers konsum i Norge (turister).

Forbruksutgift/konsum

Ifølge ENS 95 (Eurostat/EU-kommisjonen (1996)) består husholdningenes konsum av utgifter de har til varer og tjenester som brukes til å dekke individuelle behov. Husholdningenes konsum omfatter en del grensetilfeller, dette gjelder blant annet varer og tjenester som produseres av personlige foretak eid av husholdningene og som husholdningenes medlemmer beholder til eget konsum. Andre grensetilfeller er diverse poster som ikke skal behandles som produktinnsats, herunder materialer til mindre reparasjoner av egen bolig, videre finansielle tjenester som belastes direkte, forsikringstjenester og tjenester fra pensjonskasser, som beregnes på grunnlag av den implisitte tjenesteandelen.

Som vi ser avviker altså nasjonalregnskapets definisjon av konsum fra forbruksundersøkelsens definisjon av forbruksutgift for flere varegrupper.

3.2. Kilder

Komplett oversikt over kildebruk for den enkelte konsumgruppe pr. i dag er gitt i tabellen i vedlegg 2. Det finnes lite direkte informasjon om husholdningenes konsum slik det er definert i nasjonalregnskapet. Ofte vil ulik populasjon gi opphav til usikkerhet, noe som er tilfelle i forbruksundersøkelsen. I andre tilfelle er verdsettingen avvikende (for eksempel eksklusive mva.) eller det er snakk om motsektorinformasjon som i strukturstatistikk for varehandelen. Ved vurderingen av kildene må en ta stilling til dette og vurdere om det er mulig (og hensiktsmessig) å korrigere for slike feil.

3.2.1. Forbruksundersøkelsen

Forbruksundersøkelsen er en utvalgsbasert spørreundersøkelse om husholdningers forbruk. Forbruksbegrepet i forbruksundersøkelsen dekker norske husholdningers konsum i Norge og muligens noe kjøp i utlandet. Husholdningsbegrepet er eksklusive institusjonsbeboere i motsetning til i nasjonalregnskapet. Oppblåsningsmetoder, lite utvalg og lav svarinnngang er opphav til usikkerhet i forbruksundersøkelsen. I tillegg er det kjente systematiske skjevheter i svarinnngangen og under- (og over-) rapportering av utgifter. Mens de fleste mulige kilder for konsumberegningene er såkalt motsektorinformasjon, dvs. ikke informasjon om hva husholdningene har kjøpt, men om hva en næring har solgt, er forbruksundersøkelsen hentet inn direkte fra husholdningene. Blant forbruksundersøkelsens sterke sider bør også nevnes at den er den eneste kilden som konsistent dekker (nesten) hele COICOP. Videre er konsumbegrepet i nasjonalregnskapet rimelig likt forbruksbegrepet i forbruksundersøkelsen, og i begge er verdsatt i kjøperpriser.

3.2.2. Strukturstatistikk for varehandel

Statistikken dekker blant annet NACE 52 (Detaljhandel unntatt med motorkjøretøyer og motorsykler. Reparasjon av husholdningsvarer og varer til personlig bruk). Den baserer seg på Alminnelig næringsoppgave for hele populasjonen og en skjemabasert utvalgsundersøkelse. Materialet blåses opp for å få tall for hele populasjonen. Statistikken gir omsetningstall på femsifret NACE-næring

eksklusive mva. Avanseundersøkelsens tall for omsetning på vare for den enkelte næring benyttes til å kode om næringstallene til varetall. I tillegg legges det til merverdiavgift. Dette er kun relevant ved nivåvurdering, ved vurdering av utvikling dersom det har vært endringer i merverdiavgiftssatsen, eller hvis sammensetningen av omsetning av varer med forskjellig merverdiavgiftssats har endret seg innad i en varegruppe/ næring. Ideelt sett burde tillegget for merverdiavgift vært korrigert for sammensetning av omsetning. Informasjon om hvor stor andel av omsetning i den enkelte næring som har 0, 12 og 24 prosent merverdiavgift finnes løpende i Detaljomsetningsindeksen (DOI). Dette har hittil ikke blitt vurdert som regningssvarende.

3.2.3. Avanseundersøkelsen for detaljhandelen

Avanseundersøkelsen for detaljhandelen gir blant annet informasjon om omsetning fordelt på varer for den enkelte næring. Dette tallmaterialet benyttes til å lage en næring x varematriks med andeler, som benyttes til å kode om omsetning fordelt på næring til omsetning fordelt på vare¹.

Avanseundersøkelsene gjennomføres for tiden hvert tiende år, med foreløpig siste utgave i 1996. Lignende informasjon vil kunne finnes i de femårige Turnover by product-undersøkelsene som Eurostat nå krever utført. Første utgave vil ha tall for 2002.

3.2.4. Volumindikatorer

I noen tilfeller finnes statistikk eller administrative oppgaver over kjøpt, solgt, registrert eller konsumert mengde av en vare. Der slike tall er tilgjengelig benyttes disse, sammen med prisindekser, hovedsakelig fra KPI (Konsumprisindeksen), til å lage verdiindekser. Siden volumendring i nasjonalregnskapssammenheng er lik produktet av endring i antall enheter og endring i kvalitet, forutsetter metoden implisitt at kvaliteten er uendret. I den grad dette ikke er riktig er denne forutsetningen en svakhet ved metoden.

4. Sammenlikning av statistikkene

Som utgangspunkt for å diskutere nivåforskjellene mellom forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet, har vi laget en oppstilling av husholdningenes konsum fordelt på detaljerte konsumgrupper (jf. Nasjonalregnskapets kontoplan) (se vedlegg 3). Nasjonalregnskapets konsumgrupper samsvarer i hovedsak med COICOP på undergruppenivå. Der dette ikke er tilfelle er det gjort tilpasninger i grupperingen av tallene fra forbruksundersøkelsen. Sammenlikningen er gjort for året 2000 i løpende priser. Diskusjonen benytter begrepene 'hovedgruppe', 'gruppe' og 'undergruppe', som referer til de hierarkiske nivåene i konsumgrupperingen, i samsvar med Fløttum (1999).

Siden forbruksundersøkelsen kjennetegnes av en del målestøy viser tabellen i vedlegg 3 både en glattet serie (FU_gl) og en ikke glattet serie (FU_org) for hver gruppe. Som glattemetode har vi benyttet treårig glidende gjennomsnitt. Målestøyen vil typisk være sterkere jo sjeldnere en utgift opptrer og jo større utgiften er.

4.1. Typer avvik

Som vi skal se i gjennomgangen av tallene er det, til dels, store avvik mellom nasjonalregnskapet og forbruksundersøkelsen. Vi har valgt å dele årsakene til disse avvikene i fire grupper. Grupperingen gir en indikasjon på i hvilken grad noe kan eller bør gjøres med avviket.

4.1.1. Balansering

For at nasjonalregnskapet skal kunne gi en konsistent fremstilling av økonomien, avstemmes tilgang og anvendelse av hvert enkelt produkt. Vurderingene som gjøres i denne avstemmingen baserer seg

¹ Et lignende opplegg er fom. våren 2003 i bruk i prisindeks for detaljhandel (PID), hvor produktprisindekser fra KPI veies sammen til næringsprisindekser ved hjelp av den inverse andelsmatrisen.

blant annet på vurderinger av kildenes kvalitet og usikkerhet. I praksis skjer balanseringen gjennom en serie iterasjoner, med justeringer på flere poster helt til regnskapet er i rimelig balanse.

4.1.2. Definisjonsforskjeller

Forskjellige definisjoner av begreper er årsak til en del av avvikene. Delvis skyldes dette nasjonalregnskapets strenge krav til konsistens som tvinger frem begreper som i liten grad harmonerer med forbruksundersøkelsens intuitive forståelse av en forbruksutgift. Et eksempel på dette er konsum av forsikringstjenester, som i nasjonalregnskapet er definert som premier - erstatninger, siden det er dette nettobeløpet som måler selve forsikringstjenesten. I forbruksundersøkelsen oppfattes derimot utgift til forsikring som kun premier. Et annet moment er at dersom en husholdning er i en situasjon hvor den får en betydelig erstatning, for eksempel etter en husbrann, er det rimelig å anta at den ikke svarer på undersøkelsen. For både nasjonalregnskapet og forbruksundersøkelsene er definisjoner av begreper og valg av beregningsmetoder i hovedsak bestemt av Eurostat og andre internasjonale organisasjoner. Disse føringene er ikke alltid like godt samkjørte og kan også gi opphav til avvik. Et eksempel her er avgrensingen av investering i rehabilitering av bolig mot konsum og produktinnsats til vedlikehold av bolig.

4.1.3. Systematisk feilrapportering/målefeil

Feil i resultatene oppstår når husholdninger systematisk utelater opplysninger. Situasjonen oppstår når husholdningen deltar i undersøkelsen, men en eller flere i husholdningen underrapporter, oppgir bare en del av sine utgifter på en eller flere områder. Dette kalles målefeil. I forbruksundersøkelsen vet vi gjennom sammenlikninger med andre kilder at det forekommer underrapportering av utgiftene på noen varer og tjenester. Enkelte av oppgavegiverne som deltar i forbruksundersøkelsen unnlater helt å gi, eller oppgir bare deler av utgiftene på spesielle områder. Det er grunn til å tro at tendensen til underrapportering ikke er jevnt fordelt blant husholdningene, men at det er skjevheter. For eksempel er det grunn til å tro at husholdninger med store barn har underrapportering på utgifter til sukkerholdige drikker og kioskvareer etter som store barn ikke alltid rapporterer tilbake til foreldrene omfanget av og hva de bruker penger på.

Siden vi ikke vet hvilke husholdninger som underrapporterer eller det fordelte nivå av underrapportering er det ikke mulig å korrigere for slike målefeil. Vi har derfor i forbruksundersøkelsen valgt å bruke de utgiftsstørrelser som husholdningene faktisk oppgir. I forhold til nasjonalregnskapet vil man vente at resultatene i forbruksundersøkelsen ligger under i størrelse på grunn av disse årsakene. De vare- og tjenestegruppene som er mest underrapportert og dermed utsatt for målefeil er:

- Utgifter til alkoholholdig drikke.
- Utgifter til tobakksvarer.
- Utgifter til sukkerholdige drikker og kioskvareer.
- Utgifter til bruk av mobiltelefon.
- Utgifter til spill og lotteri.

4.1.4. Frafallsskjevheter.

I frivillige utvalgsundersøkelser vil det alltid være frafall blant de trukne til undersøkelsen. Det vil være flere grunner til at ikke alle enhetene i utvalget deltar. Forbruksundersøkelsen er en slik frivillig utvalgsundersøkelse.

For det første vil det være en del av undersøkelsesenheterne som vi ikke kommer i kontakt med. Manglende kontakt kan igjen skyldes flere årsaker. I forbruksundersøkelsen som er et besøksintervjuundersøkelse er det vanlig at intervjueren tar kontakt med husholdningen først ved bruk av telefon. Gjennom telefonkontakt etableres en avtale om intervju. Det kan være vanskelig å få kontakt over telefonen, hvis intervjuobjektet (IO) er sjeldent hjemme, eller telefonnummeret er feil. Selv etter gjentagne forsøk på kontakt og sporing kan det være at en ikke oppnår kontakt og IO må gå til frafall. Ved direkte besøk på adressen vil det også være begrensninger for hvor mange forsøk som er rimelig uten at kontakt oppnås før IO går til frafall. Vi vet at enperson husholdninger særlig i bystrøk er særlig

aktive utenfor boligen og kan være vanskelige å nå. Mens eldre personer oppholder seg mer i hjemmet og vil lettere kunne kontaktes. Det kan da lett oppstå skjevheter i utvalget av hvem som deltar i undersøkelsen. Noen av disse skjevhetene blir det korrigert for ved at resultatene vektet etter husholdningstype og bosted i etterkant.

For det andre vil en del IO nekte å delta. Mange av disse nekter fordi de ikke kan delta på grunn av at de ikke er tilgjengelige i perioden. Andre vil være syke eller på annen måte indisponerte, språkproblemer kan også være en hindring. Andre nekter å delta på grunnlag av andre årsaker vi ikke vet noe om. Våre intervjuere har ikke lov til å spørre om årsaken til at det nektes når dette ikke sies eksplisitt. Oppstår det en opphopning av frafall med samme bakgrunn kan det være grunnlag for skjevheter i resultatene. Likheter i livssituasjon vil kunne gi likheter i forbruksmønsteret. Er ikke nettoutvalget representativt for populasjonen vil vi ha skjevheter som skyldes frafallet. Skjevheter som kan påvirke resultatene i undersøkelsen.

Et spesialtilfelle kan være når husholdningen er oppe i en situasjon hvor hverdagsrutinene er brutt og hverdagen i stedet er fylt med former for stress. Da vil tilbøyeligheten til å nekte deltakelse i undersøkelsen øke. Slike situasjoner kan særlig være store familiebegivenheter, både av gledelig og mer trist art. Husholdningene klarer ikke å delta og IO går til frafall. Mindre og mellomstore utgifter hentes inn i forbruksundersøkelsen ved at husholdningene fører sine utgifter i en førings bok for en spesifisert 14-dagers periode. Særlig når husholdningen har frafall av en slik type som her er nevnt vil utgifter knyttet til årsakene rundt frafallet kunne bli underestimert i resultatene. Vare og tjenestegrupper som er utsatt for denne type utslag av frafallsskjevheter kan for eksempel være;

- Særskilte utgifter til hårpleie og skjønnhetspleie
- Cateringsutgifter
- Leie av selskapslokaler
- Blomsterdekorasjoner
- Utstyr og tjenester til spedbarn
- Diverse helseutgifter
- Varer og tjenester ved barnedåp, konfirmasjon, bryllup eller begravelse
- Juridiske tjenester

4.2. Sammenlikning av resultater

Tallene i kapittel 4.2.1 - 4.2.12 viser til tabellen i vedlegg 3.

4.2.1. Mat og alkoholfrie drikkevarer

Konsum av kjøtt og kjøttvarer og av fisk og fiskevarer ble justert opp under Tallrevisjonen for å balansere regnskapet. For sukkervarer finner vi som forventet stor systematisk underrapportering.

4.2.2. Alkoholholdige drikkevarer og tobakk

Her er det også, som forventet, et stort avvik. Forskjellen skyldes sannsynligvis en kombinasjon av systematisk underrapportering knyttet til at høyt alkoholkonsum oppfattes som stigmatiserende, og stort frafall blant husholdningene med høyest konsum. Det minste avviket, både absolutt og relativt, finner vi for vin. Muligens skyldes dette at konsum av vin i mindre grad oppfattes som negativt.

4.2.3. Klær og skotøy

For denne hovedgruppen er det rimelig godt samsvar.

4.2.4. Bolig, lys og brensel

Avvik i størrelsen husleier skyldes forskjeller i forutsetninger og metoder i beregningsopplegget. Spesielt gjelder dette gruppering av personer i borettslag, som henholdsvis selveiere og leietagere, stratifisering, estimering av boligbestanden. I avsnitt 4.2.4.1. og 4.2.4.2 tar vi gjennomgang av

metodene som er i bruk og Eurostats krav til henholdsvis forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet.

4.2.4.1. Forbruksundersøkelsen

I den norske forbruksundersøkelsen omfatter utgifter til bolig, lys og brensel både boligutgifter og utgifter til fritidshus. For husholdninger med egen prosentlignet bolig har boligutgiftene tidligere blitt definert som renter av lån til boligen, reparasjoner og vedlikehold, forsikring, vannavgift og forskjellige andre avgifter. For husholdninger med bolig gjennom sameie, borettslag eller boligaksjeselskap har boligutgiftene vært husleie og renter på lån til boliginnskudd. Fra 1996 har Statistisk sentralbyrå tatt i bruk en ny internasjonal klassifisering av forbruket etter formål - COICOP. Etter innføringen av COICOP blir renter ikke lenger regnet som forbruksutgift. Det blir derfor for eiere av denne typen bolig beregnet en husleie som tillegges disse som boligforbruk. Den beregnede husleien er laget på grunnlag av opplysninger fra husleieundersøkelsen (Statistisk sentralbyrå) og tildeles etter en stratifisering i boligtype, boligstørrelse og bosted.

4.2.4.2. Nasjonalregnskapet

Også i nasjonalregnskapet beregnes nivået på boligjenestene levert til husholdninger på grunnlag av husleier og stratifisering av boligtype mv. Imidlertid er som nevnt Eurostats krav til nasjonalregnskapets beregninger avvikende fra Eurostats krav til forbruksundersøkelsens beregninger, slik at resultatene ikke samsvarer godt.

Forskjellene i konsum av materialer og tjenester til reparasjon og vedlikehold av egen bolig skyldes definisjonsforskjeller. I nasjonalregnskapet føres utgifter til vedlikehold og reparasjon kun som konsum, dersom de er av en slik art at de ville blitt utført av leietagere. Ut over dette føres disse utgiftene som produktinnsats i næringen som produserer boligjenester til eget bruk. I forbruksundersøkelsen føres hele dette beløpet som konsum. Videre er avgrensingen mellom produktinnsats/konsum og investeringer avvikende i forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet. I forbruksundersøkelsen regnes utgift til vedlikehold og reparasjon som investeringer dersom den stammer fra ny veggfast installasjon eller medfører utvidet boligareal. I nasjonalregnskapet gjelder den vanlige avgrensingen av investering som er basert på en beløpsgrense. I tabell 1 ser vi at summen av konsum og produktinnsats i nasjonalregnskapet er betraktelig nærmere totalt konsum i forbruksundersøkelsen. Den gjenværende differansen kan sannsynligvis henføres til forskjellen i avgrensing av investering.

Tabell 1. Utgifter til vedlikehold og reparasjon av bolig. Verditall 2000.

Forbruksundersøkelsen varer	14 957
Forbruksundersøkelsen tjenester	10 292
Sum	25 249
Nasjonalregnskapet konsum varer	1 442
Nasjonalregnskapet konsum tjenester	1 500
Sum	2 942
Nasjonalregnskapet produktinnsats 22704 (boligtjenester, egen bolig)	11 695
Nasjonalregnskapet produktinnsats 22705 (boligtjenester, borettslag og sameie)	641
Nasjonalregnskapet produktinnsats 23704 (boligtjenester, egen bolig)	2 378
Sum	14 714
Sum nasjonalregnskapet	17 656

For konsumgruppen andre varer og tjenester tilknyttet bolig har vi en mindre differanse på om lag en milliard. Dette aggregatet omfatter bl.a. offentlige avgifter tilknyttet vann, kloakk og søppeltømming.

For ved, torv, kull og koks ligger nasjonalregnskapet om lag en mrd under forbruksundersøkelsen. I forbruksundersøkelsen registreres både beløp og mengde ved kjøp av ved og mengde ved som er egenprodusert. Ved publisering av statistikk og ved levering av oppblåste tall til nasjonalregnskapet blir egenprodusert mengde omregnet til beløp etter "veiledende pris" fra bransjen. En del av vedsalget skjer gjennom uformelle kanaler og blir ikke oppgitt i forbindelse med næring. Her kan det nok være problemer med svart salg som ikke fanges opp i nasjonalregnskapet. Ser vi på det som blir registrert i forbruksundersøkelsen vil en oppdage at egenproduksjon av ved (ved selv) langt overstiger det som er oppgitt kjøpt. Her burde kanskje forbruksundersøkelsenes tall kunne brukes til å justere nasjonalregnskapstallene som kommer fra produksjon og import av ved.

Tabell 2. Forbruksundersøkelsen. Kjøpt og egenprodusert ved. 2002.

	Alle
Ved (kroner)	474,80
Ved (sekker)	12,27
Ved selv (sekker)	19,97
<hr/>	
Antall husholdninger	1 097,00

4.2.5. Møbler og husholdningsartikler

For denne hovedgruppen er det stort sett godt samsvar. Det er mindre unntak for komfyrer, kjøleskap vaskemaskiner o.l. og for plenklippere, elektrisk verktøy mv.

4.2.6. Helsepleie

For helsetjenester har vi relativt store forskjeller på rundt 30 prosent for alle grupper. Det er vanskelig å si noe sikkert om hva som er årsakene til disse avvikene. En kan tenke seg at både frafallsskjevheter og systematisk feilrapportering spiller en rolle. Avgrensningen av populasjonen i forbruksundersøkelsen (0-79 år) kan bidra til å forklare at nasjonalregnskapet har høyere helseutgifter. Aldersbegrensningen i forbruksundersøkelsen gjør i tillegg til at få personer i aldersgruppen 80 år og over er med i undersøkelsen. Denne gruppen er storforbrukere av helse produkter og tjenester. Selv om gruppen er begrenset i størrelse kan deres forbruk av disse varer og tjenester slå ut i statistikken. Både de nye KOSTRA-tallene og et eventuelt satellittregnskap for helse vil kunne gi bedre tall i nasjonalregnskapet på disse områdene.

4.2.7. Transport

Konsumgruppen kjøp av egne transportmidler, og da først og fremst kjøp av biler, fortsetter å være problematisk, jf. punkt 6 i 'Anbefalinger om samordning av forbruksstatistikken' (2003). Nasjonalregnskapets tall ligger om lag 20 mrd under nivået i forbruksundersøkelsen. Disse størrelsene burde i prinsippet være rimelig like.

Tabell 3. Forbruksundersøkelsen 2000. Kjøp av bil.

Konsumgruppe	Konsum
07111 Ny bil	24 970
07112 Brukt bil	24 969
Sum biler	49 939

(Forbruksundersøkelsen har ikke skilt mellom kjøp av ny eller brukt bil, dette skillet ble innført med innføringen av COICOP. Her er sum kjøp av biler delt mellom kjøp av ny og brukt) Husholdningenes konsum av biler i nasjonalregnskapet er gruppert under konsumgruppen 61G11 Kjøp av bil. Sammensetningen av denne konsumgruppen i 2000 er vist i tabell 4.

Tabell 4. Nasjonalregnskapet 2000. Kjøp av bil (61G11).

Produkt	Navn	Konsum (19-verdi)
009430	Biler kjøp/salg	4 478
341020	Personbiler	22 394
341030	Busser	59
341040	Motorkjøretøyer for godstransport	1 583
342022	Campingvogner	610
501002	Avanse på motorkjøretøyer	1 410
Sum	61G11	30 534

Produktet 009430 representerer kjøp av brukte biler fra næringslivet, produktene 341020 - 342022 er kjøp av nye og bruktimporterte biler og campingvogner (er denne feilplassert?), og produkt 501002 er avansen på 009430.

Tallene beregnes ved hjelp av fremskriving med verdiindekser fra fjorårets nivå. Verdiindeksene beregnes som prisindeks (Konsumprisindeksen) * volumindeks (volumtall fra Vegdirektoratet). Nivået ble under tallrevisjonen anslått ved hjelp av anslag på gjennomsnittspriser og volumtallene fra Vegdirektoratet.

Volumtallene er registertall for førstegangsregistrering av nye og bruktimporterte biler fordelt på kjøretøytype og eiers yrke/næring. I nasjonalregnskapet kobles 341020 mot personbiler, 341030 mot busser og 341040 mot sum kombinert bil og varebil. For å skille ut kjøretøy registrert av husholdningene brukes kjennemerke yrke/næring (kjøretøy registrert av arbeider, formann, funksjonær, husmor, pensjonist, skoleelev, jordbruk, skogbruk, fiske og fangst). En må anta at registertallene er rimelig i samsvar med virkeligheten. I den grad vi gjør feil her må det vel være i fordelingen mellom husholdning og andre sektorer. S210 skal undersøke om vi kan få en opptelling f.eks. på type juridisk person (personnummer vs bedriftsnummer) e.l. Denne feilen kan antakeligvis likevel kun forklare en liten del av avviket mellom forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet jf. betraktninger om gjennomsnittspris.

Tabell 5. Førstegangsregistrerte biler fordelt på type og sektor (husholdning/andre). 2000.

Biltype	Husholdning	Total	Andel
Personbil	88 047	126 978	69,3%
Buss	296	1 442	20,5%
Kombinert bil	810	2 722	29,8%
Varebil	8 379	27 956	30,0%

Produkt 009340 som representerer kjøp av brukte biler fra næringslivet, beregnes ved å bruke informasjon fra strukturstatistikken. De resterende kjøp og salg av bruktbiler antas å skje internt i husholdningssektoren og summerer seg derfor til null i makrotallene. Siden en del av bruktbilhandelen må antas å gå via bilforhandlere, beregnes det imidlertid noe avanse på bruktbilene. Denne føres på produkt 501002.

Mulige feilkilder i nasjonalregnskapet:

- Gjennomsnittsalderen har de siste årene ligget på ca. 10 år for personbil og mellom 7 og 8 år for varebil (jf. statistikk over biler vraket mot pant). Hvor mange eiere har en gjennomsnittsbil i løpet av disse 10 årene? Hvis det er veldig mange, og hvert eierskifte genererer avanse, kan kanskje det medvirke til at bilkonsumet i nasjonalregnskapet er lavere enn i forbruksundersøkelsen.
- Bruktimport av personbiler har det siste året økt betraktelig (opp mot 30 % fra året før i enkelte måneder) som følge av høye priser innenlands og sterk krone. Er dette en kvalitativt annen type biler enn snittet av nye personbiler solgt til husholdning?

- I hvilken grad fanger prisindeksene fra Konsumprisindeksen opp kvalitets- og strukturendringer i husholdningenes bilkjøp, f.eks. økt andel luksusbiler.

Utgifter til bilkjøp registreres i forbruksundersøkelsen med bilens fulle kjøpspris det året den kjøpes, uansett om en del av kjøpesummen lånes. Dette gjelder uavhengig av om bilen er ny eller ikke. Salg av bruktbil trekkes fra nykjøp summen. Hele netto kjøpesum registreres selv om bilen delvis brukes i tjenestekjøring. Bilkjøp registreres ved retrospektivt spørsmål i intervju. Husholdningene får spørsmål om en del større kjøp slik som biler, husholdningsmaskiner, TV, o.l. siste 12 måneder. Dette betyr at for en stor gruppe varer vil registreringen ligge gjennomsnittlig ett halvt år før undersøkelsesåret.

Mulige feilkilder ved bilkjøp i forbruksundersøkelsen:

- 12-måneders retrospektiv registrering kan gi grunnlag for feil. Hvis salget av biler til private husholdninger er økende fra et år til et annet vil det registrerte etterslepet fra foregående år gi et totalt resultat som er for lavt. Er salget synkende fra et år til et annet vil forbruksundersøkelsen gi et resultat som er for høyt, se Herigstad (1979c).
- Hukommelsesfeil ved retrospektivt spørsmål. Når ble bilen kjøpt? Man kan ha glemt at bilen ble kjøpt de siste 12 månedene og svare benektende på dette, forbruksundersøkelsen vil da ikke registrere dette som kjøp i perioden, og beløpet vil heller ikke være med i beregningene.
- Antall kjøpte biler som er kjøpt for så å bli solgt igjen innenfor perioden vil ikke bli registrert hvis husholdningen ikke innehar bilen på intervju tidspunktet.
- Størrelse på beløp. Intervjuobjektet kan huske feil beløp. Andre personer i husholdningen kan ha underrapportert beløpet til intervjuobjektet.
- Estimert antall eierskifter i forbruksundersøkelsen indikerer vital sektorintern bruktbilhandel i husholdningssektoren. Kan det være en skjevhet i at forbruksundersøkelsen i større grad fanger opp kjøp av bruktbil enn salg?

Konsumet av transporttjenester er et annet område som ser litt pussig ut. I forbruksundersøkelsen gis tall for COICOP-gruppene 0731-0734 (passasjertransport med hhv jernbane, bil og buss, fly og båt), 0735 (kombinert passasjertransport) og 0736 (andre transporttjenester). I nasjonalregnskapet er 0735 fordelt på 0731-0734, som igjen er slått sammen og fordelt på lokal- og fjernttransport (G31 og G32), mens 0736 tilsvarende G36 (flytteutgifter og frakt) i nasjonalregnskapet.

For 2000 ligger G31 pluss G32 om lag 4,3 mrd over tilsvarende grupper i forbruksundersøkelsen, mens den siste undergruppen, G36 i nasjonalregnskapet, ligger 7,7 mrd under forbruksundersøkelsen. Her kan det være flere årsaker til differansene. Vi vet at en del jobberelaterte reiser har vært ført som frie reiser under 0736 i forbruksundersøkelsen. Nivået på G36 i nasjonalregnskapet virker også temmelig lavt.

4.2.8. Post- og teletjenester

Som ventet ligger nasjonalregnskapet noen milliarder høyere enn forbruksundersøkelsen på konsum av teletjenester. Dette skyldes nok hovedsakelig underrapportering av barn og ungdoms bruk av mobiltelefon.

4.2.9. Kultur og fritid

De fleste varegruppene ligger noe lavere i forbruksundersøkelsen enn i nasjonalregnskapet. For gruppen audiovisuelt utstyr er differansen på om lag 18 prosent, eller ca. 3 mrd. Undergruppen blomster, prydbusker og kjæledyr har om lag 40 prosent lavere verdi i forbruksundersøkelsen enn i nasjonalregnskapet.

For konsum av tjenester knyttet til kultur og fritid ligger nasjonalregnskapet om lag 2 mrd over forbruksundersøkelsen. Her er ikke produksjonsberegningene i nasjonalregnskapet av de sikreste. Det bør bemerkes at Statistisk sentralbyrå overhodet ikke publiserer økonomisk statistikk for produsenter av disse tjenestene. Samtidig er ikke en viss underrapportering i forbruksundersøkelsen usannsynlig.

Beregningen av konsum av lotteri- og totalisatorspilltjenester i nasjonalregnskapet har vært viet en del oppmerksomhet under tallrevisjonen, bl.a. ved deltakelse i Lotteritilsynets rådgivende utvalg for lotteristatistikk. Differansen mellom nasjonalregnskapet og forbruksundersøkelsen på i underkant av 3 mrd skyldes etter all sannsynlighet underrapportering og muligens frafallsskjevhet i forbruksundersøkelsen.

Underrapportering er også en rimelig forklaring på avviket på om lag 1,5 mrd mellom forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapets tall for konsum av aviser mv.

Mellom forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapets tall for konsum av pakketurer er det en differanse på i overkant av 3 mrd. Det er uklart hva dette skyldes. Det skal vel ikke være definisjonsforskjeller her, men det benyttes kanskje ulike føringsprinsipper, f.eks. for kjøp av pakketurer i utlandet eventuelt via innenlandsk reisebyrå?

4.2.10. Utdanning

For konsum av utdanningstjenester sett under ett er det ikke store avvik. Går vi ned på undergruppernivå er det imidlertid noen grupperingsforskjeller.

4.2.11. Hotell- og restauranttjenester

Mens utgifter til hoteller og pensjonater er rimelig like i forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet, ligger utgifter til restauranter, kafeer mv. over 12 mrd høyere i nasjonalregnskapet enn i forbruksundersøkelsen. Dette skyldes nok en kombinasjon av systematisk underrapportering og frafallsskjevhet. Mange glemmer nok mindre utgifter til mat i kantiner og pølseboder. I tillegg er det vel neppe de største "utelivskongene", som er de flittigste skjemaførerene. Det er også svært vanskelig å anslå hvor stor andel av disse tjenestene som kjøpes av andre sektorer enn husholdningene i nasjonalregnskapet.

4.2.12. Andre varer og tjenester

Utgifter til hårpleie og skjønnhetspleie ligger om lag 2,4 mrd høyere i nasjonalregnskapet enn i forbruksundersøkelsen. Det er i skrivende stund noe uklart hva dette kommer av.

Nasjonalregnskapstallene oppfattes som rimelig sikre, i det produksjonsberegningene er basert på strukturstatistikk og kun en liten andel av produksjonen ikke havner hos husholdningene.

Konsumgruppen andre personlige varer inneholder bl.a. reiseartikler, babyutstyr og gravsteiner mv. Nasjonalregnskapets tall ligger 1,2 mrd over forbruksundersøkelsens. Det er vel ikke urimelig å anta at det er noe frafallsskjevhet i tallene for babyutstyr og gravsteiner mv.

Konsum av sosiale omsorgstjenester er 5,3 mrd høyere i nasjonalregnskapet enn i forbruksundersøkelsen. Dette skyldes nok først og fremst forskjeller i dekningsgrad. Siden forbruksundersøkelsens populasjon ikke dekker institusjonsbeboere, vil ikke egenbetalinger fra disse komme med. Videre er ikke personer over 79 år med i utvalget. Disse må også antas å ha et høyere konsum enn gjennomsnittet av sosiale omsorgstjenester.

Differansen mellom forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet i konsum av forsikringstjenester på 9,5 mrd skyldes hovedsakelig forskjeller i definisjonen. I forbruksundersøkelsen defineres utgift til kjøp av forsikringstjenester som premier, mens definisjonen i nasjonalregnskapet er premier minus erstatninger. Eventuelle utbetalinger av erstatning fra forsikringsselskap blir ikke trukket fra premiene i Forbruksundersøkelsen. Derimot blir reparasjoner av bil og andre erstatninger som blir betalt av forsikringsselskap ikke regnet inn som forbruk i forbruksundersøkelsen.

Konsum av finansielle tjenester ellers inneholder bl.a. gebyrer ved bruk av banktjenester. I forbruksundersøkelsen er ikke disse utgiftene så lett synlige for oppgavegiver ettersom finansinstitusjonen gjerne trekker disse utgiftene automatisk fra personenes konti. Det blir da lett til at

disse utgiftene ikke oppgis av husholdningen i undersøkelsen. Disse utgiftene blir av denne grunnen underrapportert.

4.3. Sammenlikning over tid

For å belyse utviklingen over tid i de to statistikkene har vi satt sammen et sett med grafer for COICOP hovedgrupper og totalt konsum (se vedlegg 4). Grafene viser utvikling i husholdningenes konsum målt ved nasjonalregnskapet og ved forbruksundersøkelsen. For forbruksundersøkelsen viser vi både den glattede (FU_gl) og ikke glattede serien (FU_org).

For de fleste hovedgruppene finner vi at det, på tross av nivåforskjellene beskrevet i avsnitt 4.2, rimelig lik utvikling i de to statistikkene når vi for forbruksundersøkelsens del ser på den glattede serien. For total forbruksutgift ser vi at det er om lag samme historie som fortelles. Dette gjelder også for matvarer og alkoholfrie drikkevarer, alkoholholdige drikkevarer og tobakk, klær og skotøy, møbler og husholdningsartikler, helsepleie, kultur og fritid, restaurant og hotelltjenester og andre varer og tjenester.

Hovedgruppen bolig, lys og brensel synes å ha noe svakere utvikling i forbruksundersøkelsen enn i nasjonalregnskapet. Som vi har vært inne på tidligere er det flere årsaker til avvikene her, blant annet forskjellige metoder for å beregne boligbestanden. For utgifter til transport, post og teletjenester og utdanning er det også avvikende utvikling. For hovedgruppen utdanning er målestøyen så sterk at det er vanskelig å sammenligne tallene. For transport og post- og teletjenester har vi de samme problemene som beskrevet i avsnitt 4.2.7 og 4.2.8.

5. Konklusjon og områder som bør utredes nærmere

Etter å ha sammenlignet tall fra forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet ser vi at det i hovedsak er god nivåmessig overensstemmelse mellom de to kildene. Videre finner vi at de fleste nivåmessige forskjellene stammer fra kjente, forklarbare forhold. I de tilfellene hvor det har vært vanskelig å peke på konkrete årsaker til avvikene vi har funnet, har vi foreslått tiltak for å finne bedre metoder eller eventuelt forklare avvikene bedre.

Konklusjonen fra tidligere undersøkelser av sammenhengen mellom de tidlige utgavene av forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet om at vekstratene i forbruksundersøkelsen er for usikre, synes ikke å holde for dagens utgave av forbruksundersøkelsen når vi tar i bruk enkle glattemetoder.

Arbeidsgruppens gjennomgang av samsvar mellom tall fra forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet har som ventet vist at det er potensial for forbedring på flere områder. De viktigste områdene er disse:

- Som vist i kapittel 4.2.4 bør det foretas en gjennomgang av boligberegninger i forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet med sikte på å samordne metoder i den grad dette lar seg gjøre. Det bør også avklares i hvilken grad de forskjellige føringene Eurostat gir fører til forskjellige resultater.
- Forbruksundersøkelsens tall for forbruk av ved er mer enn dobbelt så høyt som nivået i nasjonalregnskapet. Det kan virke som om det er nasjonalregnskapets anslag på produksjon av ved til eget bruk som er for lavt. Dette forholdet bør undersøkes nærmere.
- For helsetjenester har vi funnet avvik på rundt 30 prosent for alle grupper, uten at vi kan gi noen god forklaring. Det spesielle forholdet at utvalget til forbruksundersøkelsen bare blir trukket blant personer opp til og med 79 år samt frafallskjevhet og underrapportering kan tenkes å spille en rolle her. Et satellittregnskap for helse og en bedre utnyttelse av KOSTRA-tallene ved seksjon 210 vil være et godt utgangspunkt for å utrede dette nærmere. Forbruksundersøkelsen bør gå nærmere inn i denne problematikken.

- I kapittel 4.2.7 viser vi at det for konsum av transportmidler er store avvik mellom forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet. Kapitlet inneholder også en gjennomgang av mulige årsaker til avvikene. Sannsynligvis er det en kombinasjon av disse forholdene som er opphav til avvikene vi ser, men en hovedkandidat er nok nasjonalregnskapets bruk av volumindikatorer hvor kvalitet antas å være uendret. Arbeidsgruppen mener derfor at bruken av volumindikatorer i nasjonalregnskapet bør gås gjennom med sikte på å finne metoder for å korrigere for kvalitetsendringer der disse antas å gi et signifikant bidrag til volumendringen. Se vedlegg 5. pkt 5-7 for nærmere omtale av dette problemet..
- I kapittel 4.2.8 ligger nasjonalregnskapet noen milliarder over forbruksundersøkelsen på konsum av teletjenester. En hovedårsak er underrapportering av mobiltelefon bruk i forbruksundersøkelsen. En gjennomgang av materialet som seksjon 440 får fra Post- og teletilsynet vil være et godt utgangspunkt for en utredning av dette.
- Det hadde vært ønskelig med mer statistikk over produksjon og konsum av tjenester tilknyttet kultur og fritid, jf. kapittel 4.2.9. Nå benyttes stort sett forbruksundersøkelsen i beregningene av konsumet av fritidstjenester og kvaliteten på både konsum og produksjon av disse tjenestene i nasjonalregnskapet vil kunne økes betraktelig dersom det fantes strukturstatistikk.

Referanser

- Andersen, A., S. Opdahl og J. Aasness (1991): *Nytte og kostnader ved alternative opplegg for SSB's forbruksundersøkelser*, Interne Notater 91/22, Statistisk sentralbyrå.
- Belsby, L. (1995): *Forbruksundersøkelsen, Vektmetoder, frafallskorrigerings og intervjuereffekt*. Notater 95/18, Statistisk sentralbyrå.
- Belsby, L. (2003): *Vekter i forbruksundersøkelsen*. Notater 2003/58, Statistisk sentralbyrå.
- Dahl, G. (1979): *Boligutgiftsbegrepet i forbruksundersøkelsene, en metodestudie*. Rapporter 79/5 Statistisk sentralbyrå.
- Eurostat/EU-kommisjonen (1996): *Det europeiske nasjonalregnskapssystem ENS 1995*
- Eurostat (1997): *Household budget surveys in the EU. Methodology and recommendations for harmonization 1997*. Luxembourg.
- Fløttum E. J. (1975): *Det private konsum i nasjonalregnskapet. Jamsføringer med varehandelsstatistikken og resultater fra forbruksundersøkelsene 1967 og 1973*. Arbeidsnotater 75/35, Statistisk sentralbyrå.
- Fløttum E. J. (1999): *Konsumgrupperinger i offentlig statistikk*. Notater 99/59, Statistisk sentralbyrå.
- Herigstad, H. (1979a): *Forbruksundersøkinga 1967-1977 samanlikna med nasjonalrekneskapen*. Rapporter 79/13, Statistisk sentralbyrå.
- Herigstad, H. (1979c): *Utgifter til reiser og transport i forbruksundersøkinga og nasjonalrekneskapen*. Rapporter 79/18, Statistisk sentralbyrå.
- Li, J. (1993): *The potential of Norwegian official consumption statistics in marketing research*. Notater 93/4, Statistisk sentralbyrå.
- Skarstad, O. (1978): *Avvik mellom nasjonalregnskapets og forbruksundersøkelsens tall*. Upublisert notat. Osk/Iab, 10/8-1978.
- Skarstad, O. (1982): *Konsumtall i forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet*. Upublisert notat, Osk/Hmu, 24/5-1982.
- Statistisk sentralbyrå (2002): *Forbruksundersøkelsen 1997- 1999*. Norges offisielle statistikk C721.
- Statistisk sentralbyrå (2003): *Nasjonalregnskapsstatistikk 1995 - 2002*. Norges offisielle statistikk D527.

Vedlegg 1. Tidligere gjennomførte undersøkelser på området

Fløttum E. J. (1975): *Det private konsum i nasjonalregnskapet. Jamføringer med varehandelsstatistikken og resultater fra forbruksundersøkelsene 1967 og 1973*. Arbeidsnotater 75/35, Statistisk sentralbyrå.

Notatet konkluderer med at forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet er i rimelig nivåmessig overensstemmelse, men vekstratene avviker for mye til at vekstratene i forbruksundersøkelsene kan brukes direkte i nasjonalregnskapet. En må imidlertid merke seg at denne konklusjonen er basert på tall fra forbruksundersøkelsen før den fikk den formen den har i dag.

Skarstad, O. (1978): *Avvik mellom nasjonalregnskapets og forbruksundersøkelsens tall*. Upublisert notat. Osk/Iab, 10/8-1978. Statistisk sentralbyrå.

Det påvises for perioden 1973 - 1976 at det både var avvik på særskilte varegrupper og at avviket var økende.

Dahl, G. (1979): *Boligutgiftsbegrepet i forbruksundersøkelsene, en metodestudie*. Rapporter 79/5 Statistisk sentralbyrå.

Rapporten er en studie i hvordan forbruksundersøkelsens metode for måling av boligutgifter i 1973 tilfredsstillende definerer definisjonen fra De Forente nasjoner i 1968 "System of National Accounts". Mens utgifter til leid bolig i rimelig grad tilfredsstillende definerer definisjonen, samsvarer definisjonen for selveide boliger dårlig. Beregninger gjort i rapporten viser at både definisjonen som blir brukt til å beregne boligutgiftene for eiere av egen bolig i forbruksundersøkelsen og tilsvarende boligutgifter i nasjonalregnskapet resulterer i at begge divergerer for mye og gir usikre resultater.

Herigstad, H. (1979a): *Forbruksundersøkelsen 1967-1977 sammenlikna med nasjonalregnskapet*. Rapporter 79/13, Statistisk sentralbyrå.

I rapporten sammenliknes resultater fra forbruksundersøkelsen med nasjonalregnskapstall for perioden 1967-1977. Konklusjonen er at statistikkene viser en ganske lik utvikling over årene til tross for påtalte skiller i definisjoner og målemetoder.

Herigstad, H. (1979c): *Utgifter til reiser og transport i forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet*. Rapporter 79/18, Statistisk sentralbyrå.

Rapporten tar for seg resultater fra forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet for perioden 1967 - 1977. I følge rapporten vil de innhentede data i forbruksundersøkelsen etter en korrigering for tidsforskyvningen og bruk av bil i tjeneste stemme godt overens med størrelsene for kjøp av bil i nasjonalregnskapet. Dersom det blir korrigert for kjente forskjeller i definisjoner og metode mellom forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet gir de nær samme utgifter til reiser og transport aggregert.

Skarstad, O. (1982): *Konsumtall i forbruksundersøkelsen og nasjonalregnskapet*. Upublisert notat, Osk/Hmu, 24/5-1982. Statistisk sentralbyrå.

Notatet tar for seg post etter post i forbruksundersøkelsen og sammenlikner denne med resultater fra nasjonalregnskapet i perioden 1973 til 1979. Notatet har ingen entydig konklusjon med hensyn på grader av avvik og utviklingstendens. Imidlertid er det dårlig samsvar flere steder og det er registrert økende avvik på flere områder. Forklaringen ligger i forhold som også gjelder i dag. Forskjell i metode for innsamling av data samt definisjonsforskjeller er det sentrale.

Ib Thomsen, Ann-Lisbeth Brathaug, Stein Opdahl og Tom Andersen (5. juni 1990) "*Nytt vektgrunnlag for konsumprisindeksen*" Upublisert notat, Statistisk sentralbyrå

Notatet omhandler en utredning av konsekvensene ved en overgang fra forbruksundersøkelsen data som vektgrunnlag for konsumprisindeksen, til nasjonalregnskapets tall for privat konsum. Notatet peker på at nasjonalregnskapets og forbruksundersøkelsens prinsipper på mange områder er svært like, men på enkelte områder er prinsipielle og praktiske forskjeller av betydning. En overgang til nasjonalregnskapets tall for privat konsum vil derfor innebære et behov for utviklingsarbeider i konsumprisindeksen, særlig boligkomponenten. Arbeidsgruppen konkluderer likevel med at forholdene ligger til rette for en overgang til bruk av nasjonalregnskapets tall for privat konsum som vektgrunnlag i konsumprisindeksen

Andersen, A., S. Opdahl og J. Aasness (1991): *Nytte og kostnader ved alternative opplegg for SSB's forbruksundersøkelser*, Interne Notater 91/22, Statistisk sentralbyrå.

Notatet gir omfattende informasjon og drøfting av problemer knyttet til bruk, drift og utvikling av forbruksundersøkelsene. Forholdet mellom forbruksundersøkelsene og Nasjonalregnskapet er blant behandlet i avsnitt "2.3. Nasjonalregnskap" i kapittel "2. Behov for og bruk av forbruksundersøkelser", i "Appendiks E. Forbruksstatistikk i SSB - Skisse til et program", og i anbefaling 14D på side 17.

Li, J. (1993): *The potential of Norwegian official consumption statistics in marketing research*. Notater 93/4, Statistisk sentralbyrå.

Notatet tar for seg mulighetene for å bruke forbruksundersøkelsen og konsumdelen av nasjonalregnskapet ved markeds analyser. En sammenlikning av resultater fra forbruksundersøkelsen med resultater fra konsumdelen i nasjonalregnskapet blir også gjennomført. I sammenlikningen kommer hun fram til at nivå forskjellene skyldes definisjonsforskjeller, forskjeller i metode, og forskjeller i definisjon av populasjon.

Vedlegg 2. Oversikt over kildebruk for den enkelte konsumgruppe i nasjonalregnskapet.

Tabell 6 gir fullstendige navn på kildene som er brukt i tabell 7.

Tabell 6. Kildene i nasjonalregnskapet

Forkortelse	Fullstendig navn på kilden
AR	Arbeidskraftregnskapet
BROM	Bryggeri- og mineralvannforeningen
EB	Egne beregninger
ER	Energiregnskapet
KOSTRA	Kommune-Stat-Rapportering
LT	Lotteritilsynet
NRK	Norges Rikskringkasting
OFV	Opplysningsrådet for veitrafikken
PT	Post og teletilsynet
S	Statveca
TF	Tobakkindustriens felleskontor
UR	Utenriksregnskapet
VM	Vinmonopolet

Vedlegg 3 Tabell 7. Oversikt over kildebruk for den enkelte konsumgruppe i nasjonalregnskapet

COICOP	NR-kode	Konsumgruppe		NR-navn	Forbruksundersøkelsen	Andre kilder	Kilder	Informasjon fra NR
01.1.1	61A11	Brød, kornprod.		Brød og kornprodukter	X		X	
01.1.2	61A12	Kjøtt og kjøttv.		Kjøtt og kjøttvarer	X		X	
01.1.3	61A13	Fisk		Fersk fisk, fiskefileter og andre fiskevarer	X		X	
01.1.4	61A14	Melk,ost,egg		Melk,ost og egg	X		X	
01.1.5	61A15	Smør,margarin,ol		Smør, margarin, oljer o.l.	X		X	
01.1.6	61A16	Frukt og bær		Frukt og bær	X		X	
01.1.7	61A17	Gr.sak.& potet		Grønnsaker og poteter	X		X	
01.1.8	61A18	Sukker,sjoko mv.		Sukker, sjokolade, iskrem og andre sukkervarer	X		X	
01.1.9	61A19	Kryd./andr.matv.		Krydder og andre matvarer	X		X	
01.2.1	61A21	Kaffe,te & kakao		Kaffe,te og kakao	X		X	
01.2.2	61A22	Miner.vann,brus		Mineralvann, brus o.l.	X	BROM	X	
02.1.1	61B11	Brennevin& sprit		Brennevin og sprit	X	VM	X	
02.1.2	61B12	Vin		Vin	X	VM	X	
02.1.3	61B13	Øl		Øl	X	BROM	X	
02.2.0	61B21	Tobakkvarer		Sigaretter, røyketobakk og andre tobakkvarer	X	TF, S	X	
02.3.0	61B31	Narkotika		Narkotika				
03.1.1	61C11	Tøy,tekst.&garn		Tøyer, tekstilprodukter og garn	X		X	
03.1.2	61C12	Klær,nattøy mv.		Skjorter, nattøy, undertøy, kåper, kjoler, frakker, dresser mv.	X		X	
03.1.3	61C13	Hodpl.,skje,sl.		Hodeplagg, skjef, slips mv.	X		X	
03.1.4	61C14	Utleie&rep. klær		Utleie og reparasjon av klær	X			AR
03.2.1	61C21	Skotøy		Skotøy	X		X	
03.2.2	61C22	Rep. av skot.		Reparasjoner av skotøy	X			AR
04.1.	61D11	Husleie leietak.		Husleie betalt av leietaker	X			EB
04.2.1	61D21	Husleie selveie.		Beregnet husleie for selveiere	X			EB
04.2.2	61D22	A. beregn.husl.		Annen beregnet husleie	X			EB
04.3.1	61D31	Mat.rep.i eg.bol		Materialer for reparasjon i leid bolig	X		X	EB
04.3.2	61D32	Arb.kost.rep.bol		Arbeidskostnader for reparasjoner i leid bolig	X			EB
04.4.	61D41	A.v&tj.ifm.bolig		Andre varer og tjenester tilknyttet bolig	X		X	EB
04.5.1	61D51	Elektrisitet		Elektrisitet	X	ER		
04.5.2 + 04.5.5	61D52	Fjernvarme, gass		Fjernvarme, gass mv.	X	ER		
04.5.3	61D53	Paraf.&fyr.olje		Parafin og fyringsoljer	X	ER		
04.5.4	61D54	Ved,torv,kull,ko		Ved, torv, kull, koks	X	ER	X	
05.1.1	61E11	Møbler mv.		Møbler, innrednings- og dekorartikler	X		X	

Tabell 7 (forts.) Oversikt over kildebruk for den enkelte konsumgruppe i nasjonalregnskapet

COICOP	Konsumgruppe				Kilder		
	NR-kode	NR-navn	Forbruksundersøkelsen	Andre kilder	Strukturstatistikk for varehandel	Informasjon fra NR	
05.1.2	61E12	Tepper mv.	X		X		
05.1.3	61E13	Rep. av møbler	X			AR	
05.2.0	61E21	Tekstil-utstyr	X		X		
05.3.1	61E31	Komf., kjølesk. o.l.	X		X		
05.3.2	61E32	Andr. hushold.mas	X		X		
05.3.3	61E33	Rep. el.hush.uts.	X			AR	
05.4.0	61E41	Kjø.uts.,glass	X		X		
05.5.1	61E51	Plenk.,el.vkt.	X		X		
05.5.2	61E52	Småverktøy mv.	X		X		
05.6.1	61E61	Vaskepulver mv.	X		X		
05.6.2	61E62	Lønnet husarb.	X			AR	
06.1.1 + 06.1.2	61F11	Leg.midl.&hels.a	X		X		
06.1.3	61F13	Briller, ortopedisk utstyr mv.	X		X		
06.2.1	61F21	Legehjelp	X			KOSTRA	
06.2.2	61F22	Tannlegehjelp	X			KOSTRA	
06.2.3	61F23	Andre helsesten.	X			KOSTRA	
06.3.0	61F31	Sykehustjenester	X			KOSTRA	
07.1.1	61G11	Kjøp av bil	X	OFV			
07.1.2 + 07.1.3	61G12	Kjøp div.sykler	X	OFV	X		
07.2.1	61G21	Res.del.,dekk mv	X		X		
07.2.2	61G22	Bensin og olje	X	ER	X		
07.2.3	61G23	Verkst.rep.	X				
07.2.4	61G24	Park.,bomp.,bilu	X				
07.3.1+07.3.2.1+07.3.2.2	61G31	Lokaltransport	X				
07.3.1.2+07.3.2.3+07.3.3+07.3.4	61G32	Fjerntransport	X				
07.3.6	61G36	Flytteutg.&frakt	X				
08.1.1	61H11	Postale tjen.	X				
08.2.1	61H21	Teleutstyr	X		X		
08.3.1	61H31	Telefontjenester	X	PT			
09.1.1	61I11	Utst.lyd&bilder	X		X		
09.1.2	61I12	Fotouts.,kikk.mv	X		X		
09.1.3	61I13	EDB-uts.,kalk.mv	X		X		
09.1.4	61I14	Plat.,lydb. & film	X		X		

Tabell 7 (forts.) Oversikt over kildebruk for den enkelte konsumgruppe i nasjonalregnskapet

COICOP		Konsumgruppe			Kilder		
NR-kode	NR-navn	Forbruksundersøkelsen	Andre kilder	Strukturstatistikk for varehandel	Informasjon fra NR		
09.1.5 + 09.2.3	61115 Rep.fritidsvarer	Reparasjon av fritidsvarer			AR		
09.2.1	61121 Mus.instr.båto.a	Musikkinstrumenter, båter og annet varig utstyr for fritidsaktiviteter		X			
09.3.1	61131 Leketøy&hobbyartl	Leketøy og hobbyartikler		X			
09.3.2	61132 Sports-&camp.ut.	Sports- og campingutstyr mv.		X			
09.3.3 + 09.3.4	61133 Blomst.prydb.kjd	Blomster, prydbusker, kjæledyr		X			
09.3.5	61135 Veterinær mv.	Veterinær- og andre tjenester knyttet til kjæledyr		X			
09.4.1 + del av 09.4.2	61141 Kulturell tj.yt.	Kino, teater, idrettsarrangement, kulturell tjenesteyting mv.		X			
Del av 09.4.2	61142 Kringkast.tjen.	Kringkastingstjenester		X	NRK		
09.4.3	61143 Lotteri & totsp.	Lotteri og totalitorspill		X	LT		
09.5.1	61151 Bøker	Bøker		X		X	
09.5.2	61152 Avis,ukeb.,tids.	Aviser, ukeblad, tidskrift mv.		X		X	
09.5.3 + 09.5.4	61154 Skrivemateriell	Skrivemateriell		X		X	
09.6.0	61161 Pakketur	Pakketur		X	UR		
10.1.0	61J11 Utd.før-&gr.sko.	Utdanning i førskoler og grunnskoler		X			
10.2.0	61J21 Utd.i vdg.skole	Utdanning i videregående skoler		X			
10.3.0	61J31 Voksenopplæring	Voksenopplæring		X			
10.4.0	61J41 Høyere utdann.	Høyere utdanning		X			
10.5.0	61J51 Annen utdanning	Annen utdanning, ikke definerbar på nivå		X			
11.1	61K11 Utg.rest.,kaf.ol	Utgifter på restauranter, kafeer o.l.		X			
11.2.0	61K21 Utg.hot.,pens.ol	Utgifter ved hoteller, pensjonater o.l.		X			
12.1.1	61L11 Hårpleie&skj.pl.	Hårpleie og skjønnhetspleie		X			
12.1.2	61L12 Barbermas.,hårf.	Barbermaskiner, hårføner mv.		X		X	
12.1.3	61L13 Kosm.-toalettart	Kosmetikk- og toalettpreparater mv.		X		X	
12.2.0	61L21 Prostitusjon	Prostitusjon					
12.3.1	61L31 Ur og smykker	Ur og smykker		X		X	
12.3.2	61L32 Andre pers.varer	Andre personlige varer		X		X	
12.4.0	61L41 Sosial.oms.tj.	Sosiale omsorgstjenester		X			
12.5.	61L51 Forsikring	Forsikring		X		EB	
12.6.2	61L62 Finansielle tje.	Finansielle tjenester ellers		X			
12.7.0	61L71 Andre pers.tjen.	Juridiske, forretningsmessige og andre personlige tjenester		X			
-	61L91 Nordm.kons.i utl	Nordmenns konsum i utlandet				UR	
-	61L92 Uti.kons.Norge	Utlendingers konsum i Norge (teknisk)				UR	
-	68L92 Uti.kons.Norge	Utlendingers konsum i Norge (teknisk)				UR	
-	69L92 Uti.kons.Norge	Utlendingers konsum i Norge				UR	

Vedlegg 3. Tabell 8. Sammenstilling av resultater fra nasjonalregnskapet og forbruksundersøkelsen.

		Nivå tall		Absolutt differanse til NR		Prosentvis avvik til NR		
		NR	FU_org	FU_gj	FU_org	FU_gj	FU_org	FU_gj
0111	A11	9433	8488	8668	945	765	10,0 %	8,1 %
0112	A12	18741	13529	13770	5212	4971	27,8 %	26,5 %
0113	A13	7280	3897	3974	3383	3306	46,5 %	45,4 %
0114	A14	11558	10179	10191	1379	1367	11,9 %	11,8 %
0115	A15	1792	1578	1538	214	254	11,9 %	14,2 %
0116	A16	4488	4294	4340	194	148	4,3 %	3,3 %
0117	A17	6299	5610	5580	689	719	10,9 %	11,4 %
0118	A18	11226	6398	6425	4828	4801	43,0 %	42,8 %
0119	A19	3298	3318	3293	-20	5	-0,6 %	0,2 %
0121	A21	2551	1792	1777	759	774	29,8 %	30,3 %
0122	A22	8688	4793	4830	3895	3858	44,8 %	44,4 %
0211	B11	4088	2155	2073	1933	2015	47,3 %	49,3 %
0212	B12	4093	2778	3156	1315	937	32,1 %	22,9 %
0213	B13	6488	2983	3292	3505	3196	54,0 %	49,3 %
0221	B21	13282	6264	6751	7018	6531	52,8 %	49,2 %
0311	C11	257	107	168	150	89	58,5 %	34,7 %
0312	C12	26548	28557	27031	-2009	-483	-7,6 %	-1,8 %
0313	C13	1192	1124	1258	68	-66	5,7 %	-5,5 %
0314	C14	260	292	212	-32	48	-12,4 %	18,4 %
0321	C21	4733	4916	4902	-183	-169	-3,9 %	-3,6 %
0322	C22	100	51	30	49	70	48,7 %	70,3 %
0411	D11	16252	18944	17742	-2692	-1490	-16,6 %	-9,2 %
0421	D21	65113	49798	58558	15315	6555	23,5 %	10,1 %
0422	D22	3479	690	809	2789	2670	80,2 %	76,8 %
0431	D31	1442	14740	14957	-13298	-13515	-922,2 %	-937,3 %
0432	D32	1500	13079	10292	-11579	-8792	-771,9 %	-586,1 %
044	D41	7506	5099	6389	2407	1117	32,1 %	14,9 %
0451	D51	16975	15367	17240	1608	-265	9,5 %	-1,6 %
0452	D52	150	39	40	111	110	74,1 %	73,4 %
0453	D53	2035	1604	1515	431	520	21,2 %	25,6 %
0454	D54	735	1928	1904	-1193	-1169	-162,3 %	-159,1 %

0511	E11	Møbler, innrednings- og dekorartikler	13585	12250	12817	1335	768	9,8 %	5,7 %
------	-----	---------------------------------------	-------	-------	-------	------	-----	-------	-------

Tabell 8 (forts.) Sammenstilling av resultater fra nasjonalregnskapet og forbruksundersøkelsen.

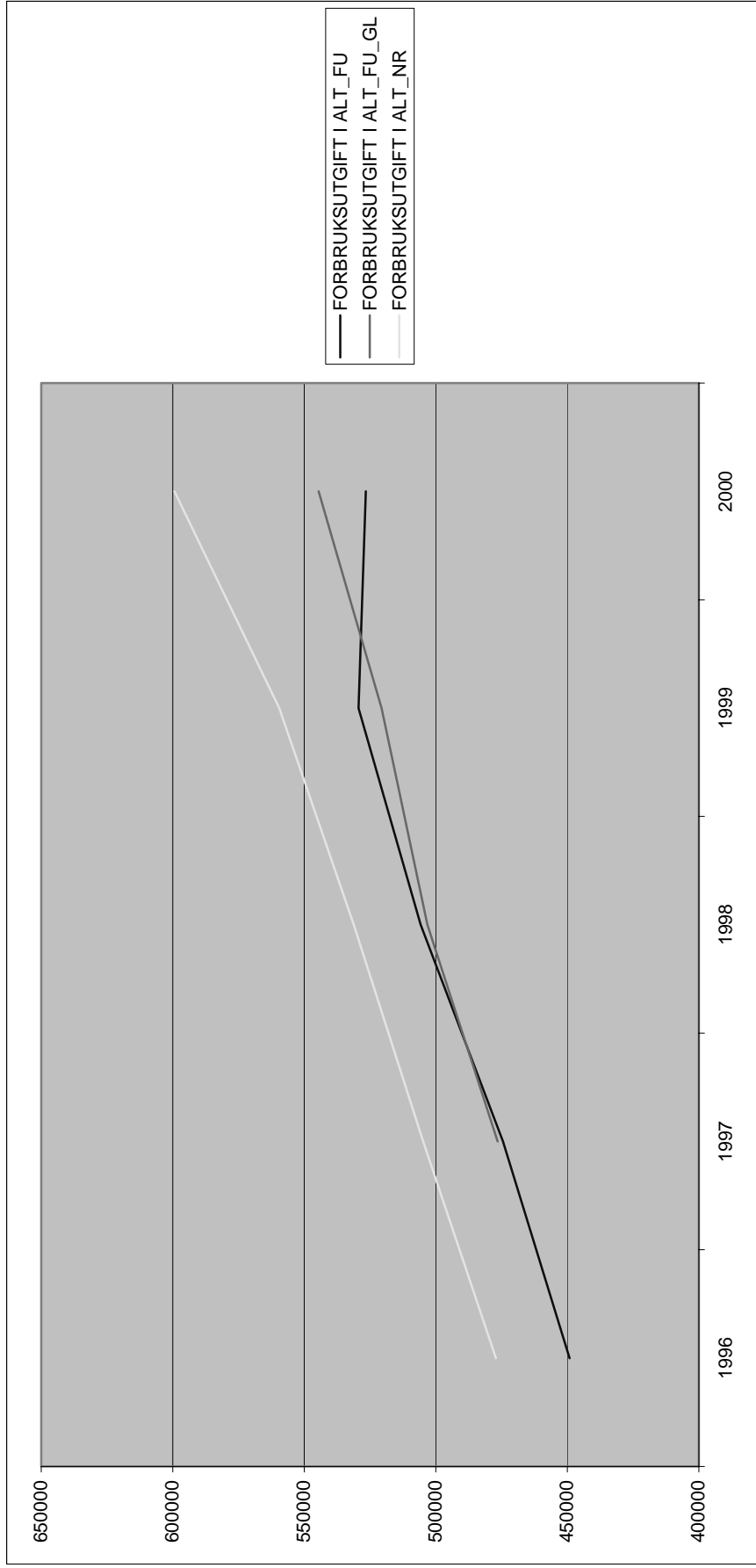
		Nivå tall		Absolutt differanse til NR		Prosentvis avvik til NR		
		NR	FU_org	FU_gj	FU_org	FU_gj	FU_org	FU_gj
0512	E12	750	753	757	-3	-7	-0,4 %	-0,9 %
0513	E13	327	650	424	-323	-97	-98,9 %	-29,6 %
0521	E21	3104	2880	3358	224	-254	7,2 %	-8,2 %
0531	E31	6177	5309	5510	868	667	14,0 %	10,8 %
0532	E32	308	310	495	-2	-187	-0,7 %	-60,6 %
0533	E33	370	428	490	-58	-120	-15,7 %	-32,4 %
0541	E41	3015	2455	2574	560	441	18,6 %	14,6 %
0551	E51	1093	308	386	785	707	71,8 %	64,7 %
0552	E52	2646	2366	2804	280	-158	10,6 %	-6,0 %
0561	E61	4800	4197	4390	603	410	12,6 %	8,5 %
0562	E62	1505	2016	1908	-511	-403	-33,9 %	-26,7 %
0611	F11	4941	3905	4042	1036	899	21,0 %	18,2 %
0613	F13	2163	1710	2105	453	58	20,9 %	2,7 %
0621	F21	3302	1592	1869	1710	1433	51,8 %	43,4 %
0622	F22	4649	5203	5873	-554	-1224	-11,9 %	-26,3 %
0623	F23	1056	540	695	516	361	48,9 %	34,2 %
0631	F31	247	840	822	-593	-575	-240,2 %	-233,0 %
0711	G11	30534	50588	49939	-20054	-19405	-65,7 %	-63,6 %
0712	G12	3215	2517	2515	698	701	21,7 %	21,8 %
0721	G21	4169	3100	4048	1069	121	25,6 %	2,9 %
0722	G22	19798	20444	18627	-646	1171	-3,3 %	5,9 %
0723	G23	9973	12231	9066	-2258	907	-22,6 %	9,1 %
0724	G24	3778	2398	2502	1380	1276	36,5 %	33,8 %
073 -	G31	10354	7009	7562	3345	2792	32,3 %	27,0 %
0736	G32	5587	3782	4081	1805	1506	32,3 %	27,0 %
0736	G36	25	6791	7714	-6766	-7689	-27062,4 %	-30757,5 %
0811	H11	383	448	441	-65	-58	-17,0 %	-15,3 %
0821	H21	1616	1143	1000	473	616	29,2 %	38,1 %
0831	H31	13718	9826	11340	3892	2378	28,4 %	17,3 %
0911	I11	7375	5241	6046	2134	1329	28,9 %	18,0 %
0912	I12	765	1334	1329	-569	-564	-74,4 %	-73,7 %
0913	I13	5546	4738	4380	808	1166	14,6 %	21,0 %
0914	I14	3204	2336	2237	868	967	27,1 %	30,2 %

Tabell 8 (forts.) Sammenstilling av resultater fra nasjonalregnskapet og forbruksundersøkelsen.

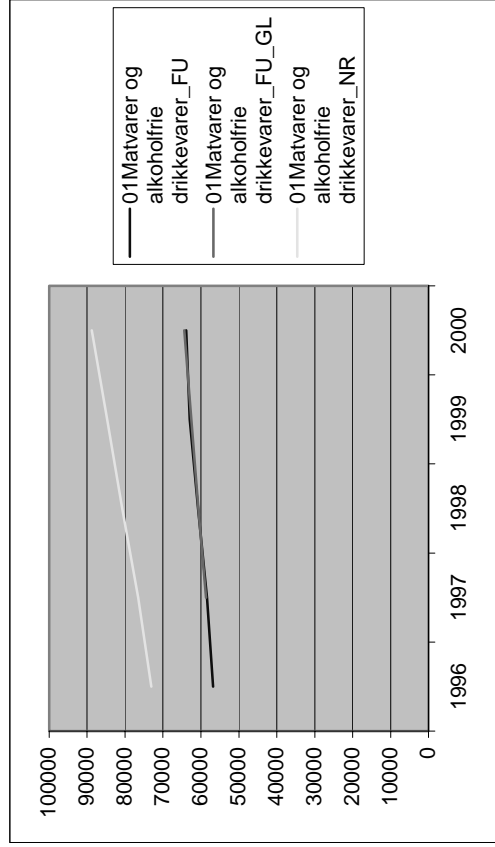
	NR	FU_org	FU_gl	Nivåtotal		Absolutt differanse til NR		Prosentvis avvik til NR	
				FU_org	FU_gl	FU_org	FU_gl	FU_org	FU_gl
0915	115	356	254	156	102	200	28,7 %	56,1 %	
0921	121	4128	2228	5263	1900	-1135	46,0 %	-27,5 %	
0931	131	2990	2673	2593	317	397	10,6 %	13,3 %	
0932	132	2667	2138	2420	529	247	19,8 %	9,3 %	
0933	133	6114	3436	3423	2678	2691	43,8 %	44,0 %	
0935	135	343	343	343	0	0	0,0 %	0,0 %	
0941	141	9303	6827	7281	2476	2022	26,6 %	21,7 %	
0942	142	4095	4140	3726	-45	369	-1,1 %	9,0 %	
0943	143	7547	4755	4711	2792	2836	37,0 %	37,6 %	
0951	151	3372	3204	3546	168	-174	5,0 %	-5,2 %	
0952	152	7326	5482	5703	1844	1623	25,2 %	22,2 %	
0954	154	948	400	441	549	507	57,9 %	53,5 %	
0961	161	9554	12795	12951	-3241	-3397	-33,9 %	-35,6 %	
1011	J11	250	95	148	155	102	62,0 %	40,7 %	
1021	J21	269	249	818	20	-549	7,5 %	-204,0 %	
1031	J31	802	0	0	802	802	100,0 %	100,0 %	
1041	J41	1659	45	1691	1614	-32	97,3 %	-1,9 %	
1111	K11	29923	17985	17760	11939	12163	39,9 %	40,6 %	
1121	K21	2283	2834	2417	-551	-134	-24,1 %	-5,9 %	
1211	L11	6974	4540	4564	2434	2410	34,9 %	34,6 %	
1212	L12	248	118	219	130	29	52,5 %	11,8 %	
1213	L13	7148	6504	6605	644	543	9,0 %	7,6 %	
1231	L31	1441	1485	1826	-44	-385	-3,1 %	-26,7 %	
1232	L32	2577	1358	1280	1219	1297	47,3 %	50,3 %	
1241	L41	12316	6990	7006	5326	5310	43,2 %	43,1 %	
125	L51	3569	13608	13047	-10039	-9478	-281,3 %	-265,6 %	
1262	L62	5525	474	980	5051	4545	91,4 %	82,3 %	
1271	L71	2516	426	557	2090	1959	83,1 %	77,9 %	
1291	L91	27445	27445	27445	0	0	0,0 %	0,0 %	
1292	L92	0	0	0	0	0			
		599348	548862	565768	50486	33580	8,4 %	5,6 %	

Vedlegg 4. Grafisk sammenstilling av resultater fra nasjonalregnskapet og forbruksundersøkelsen for året 2000.

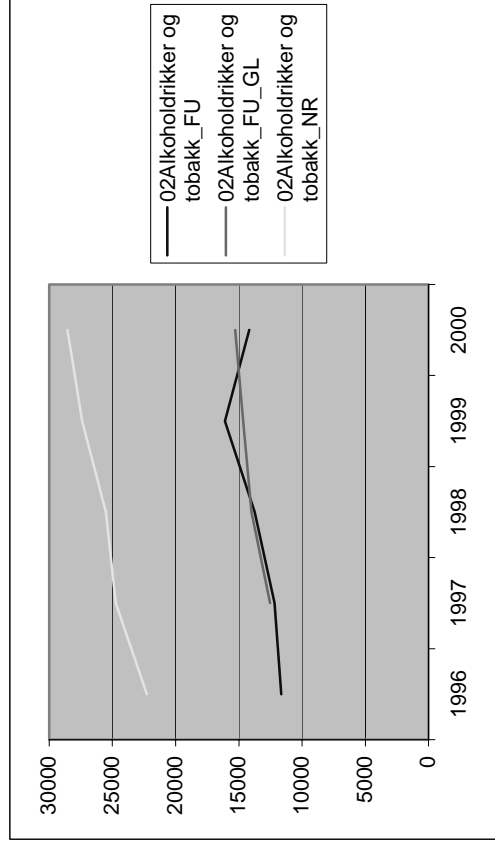
Figur 1. Forbruksutgift i alt i nasjonalregnskapet (ALT_NR), og i forbruksundersøkelsen (glattet (ALT_FU_GL) og ikke glattet (ALT_FU)).

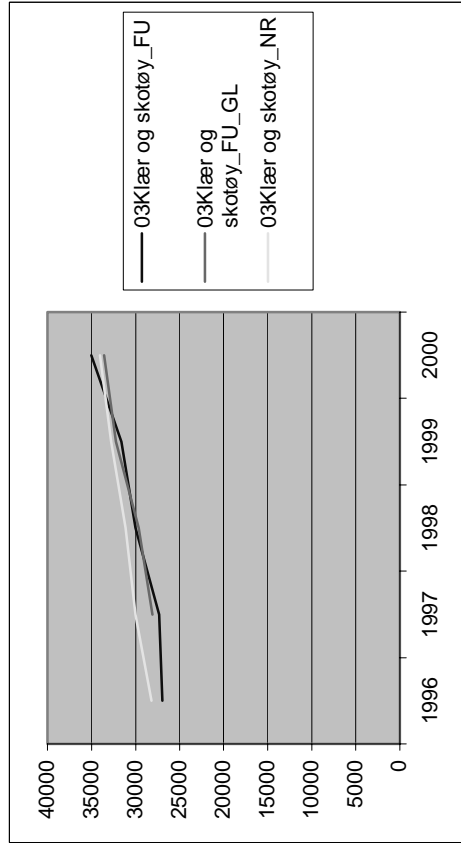
Figur 2. Forbruksutgift hovedgruppe 01 (Mat og alk.-frie drikkevarer).

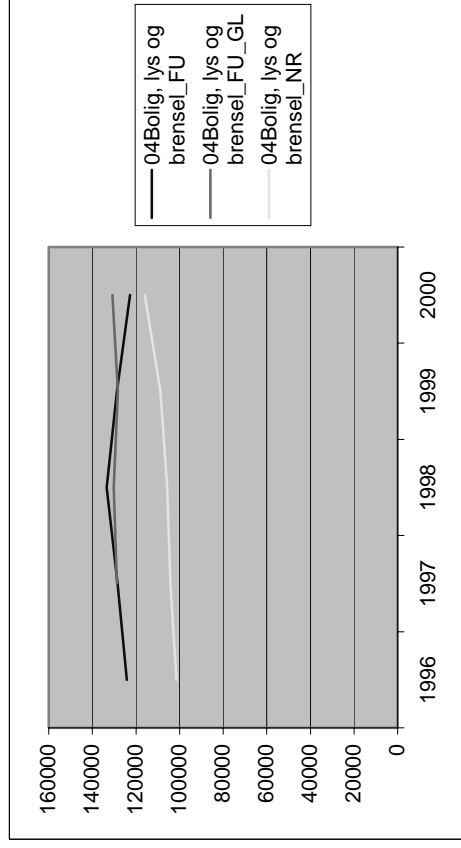
Figur 3. Forbruksutgift hovedgruppe 02 (Alkoholdrikker og tobakk).

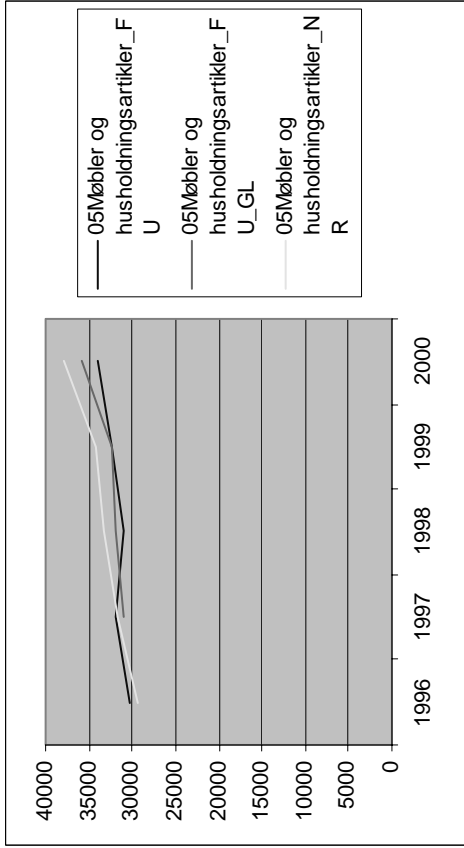
Figur 4. Forbruksutgift hovedgruppe 03 (Klær og skotøy).

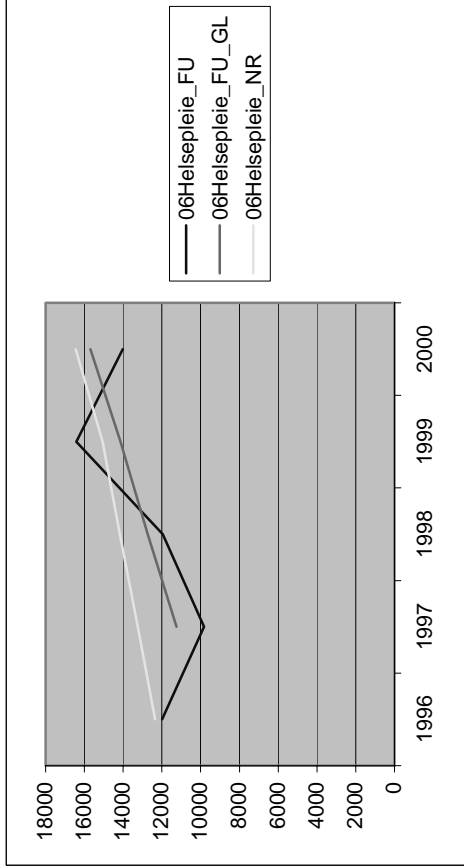
Figur 5. Forbruksutgift hovedgruppe 04 (Bolig, lys og brensel).

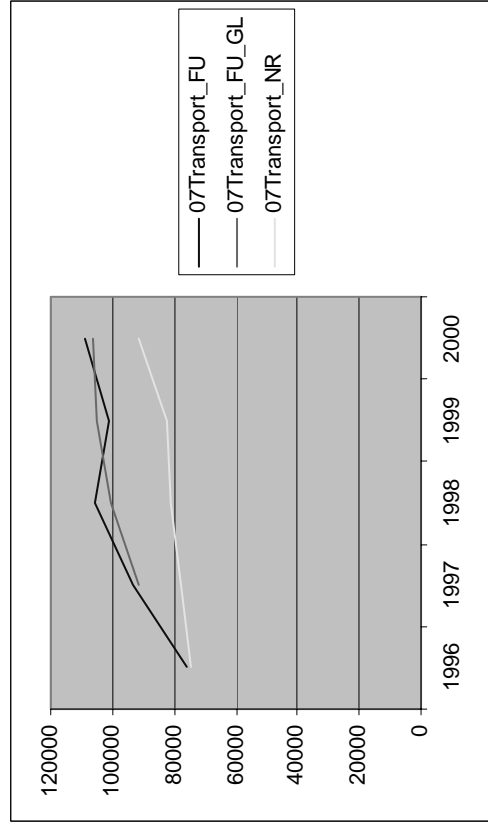
Figur 6. Forbruksutgift hovedgruppe 05 (Møbler og hush.artikler.).

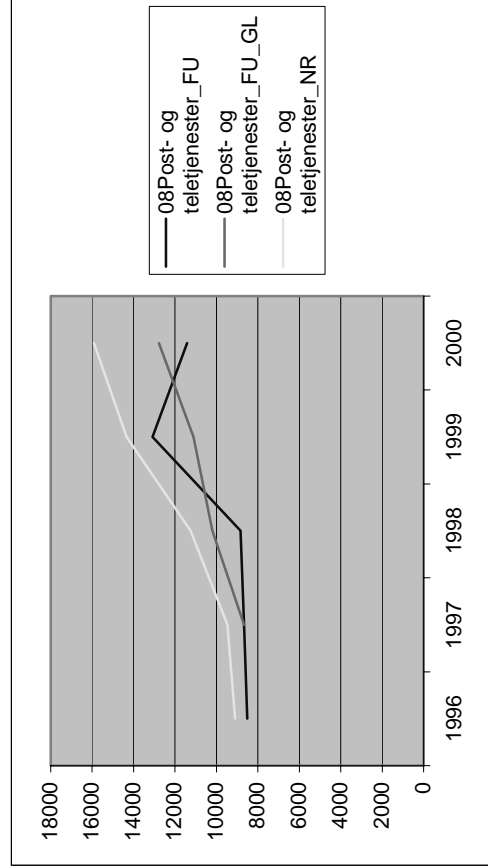
Figur 7. Forbruksutgift hovedgruppe 06 (Helsepleie).

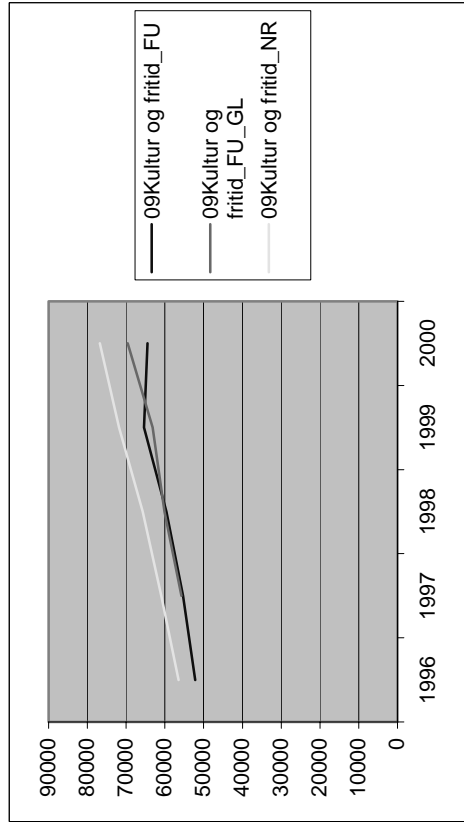
Figur 8. Forbruksutgift hovedgruppe 07 (Transport).

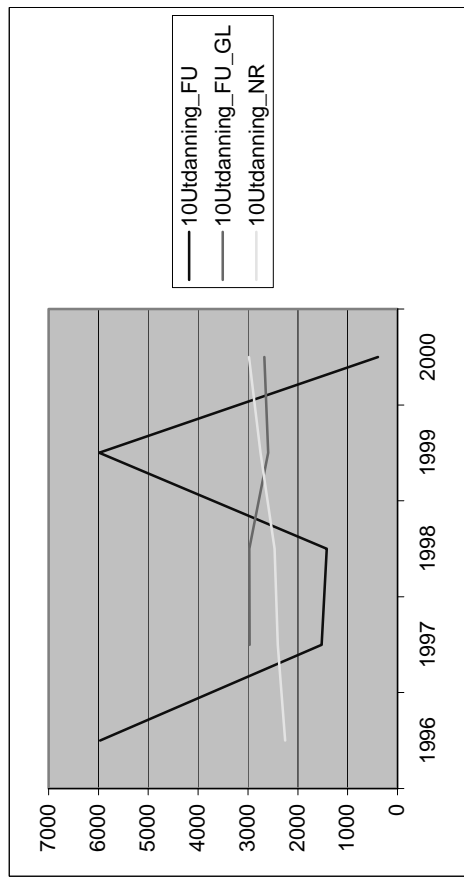
Figur 9. Forbruksutgift hovedgruppe 08 (Post- og teletj.).

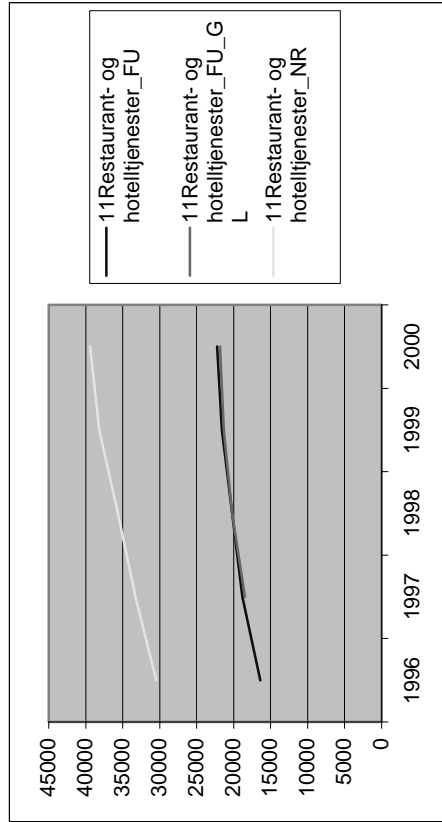
Figur 10. Forbruksudgift hovedgruppe 09 (Kultur og fritid).

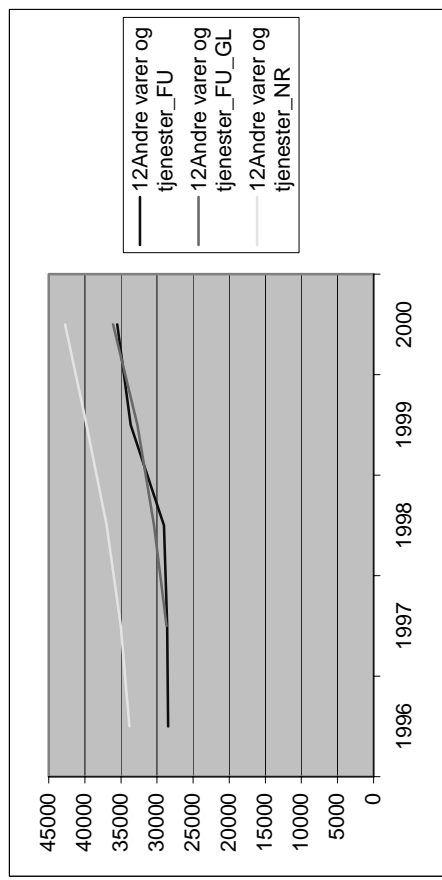
Figur 11. Forbruksudgift hovedgruppe 10 (Utdanning).

Figur 12. Forbruksudgift hovedgruppe 11 (Restaurant og hoteltj.).)

Figur 13. Forbruksudgift hovedgruppe 12 (Andre varer og tj.).)

Vedlegg 5. Arbeidsgruppens notat med anbefalinger om samordning av forbruksstatistikken

JØA, 5/11-03, FU2003/PolitikkForbruk2.doc

Til: Direktørmøtet
Fra: Arbeidsgruppen for samordning av forbruksstatistikken

5. november 2003

Anbefalinger om samordning av forbruksstatistikken

Arbeidsgruppen for samordning av forbruksstatistikken ble nedsatt av DM 30.11.2002. Gruppen begynte sitt arbeid i januar 2003 og har hittil hatt 8 møter. En framdriftsrapport ble sendt DM 20.06.2003. Et notat med "Foreløpige anbefalinger om samordning av forbruksstatistikken" datert 8.9.2003 ble sendt DM og omtalt i "Retningslinjer for arbeidet med virksomhetsplanen for 2004". Herværende notat er en utvidelse og konkretisering av notatet fra 8.9.2003. For å klargjøre og vise sammenhenger mellom anbefalingene presenterer vi også noen fakta og begreper. For at ikke anbefalingene skal drukne i beskrivelser og detaljer har vi kursivert stikkord knyttet til eksplisitte anbefalinger. Mange av anbefalingene er allerede blitt integrert i utkast til VP 2004 fra ulike seksjoner og avdelinger.

1. Statistisk sentralbyrå bør i årene framover utvikle et *system for forbrukstatistikk* som i forhold til dagens system, er (a) *bedre samordnet*; (b) *bedre dokumentert*; (c) utnytter *nye typer data*; (d) produserer statistikk av *bedre kvalitet*; og (e) produserer statistikk av *større omfang*.
2. Det kan tenkes å være hensiktsmessig å utvikle et omfattende *satelittregnskap for forbruksstatistikk* som utnytter ulike primærdata og produserer modellbasert sekundærstatistikk som blant annet gir input til nasjonalregnskap og konsumprisindeks og produserer en ny type NOS Forbruksstatistikk. Videre kunne et slikt satelittregnskap etterjusteres basert på balanserte nasjonalregnskapstall. I prinsippet kunne en dermed sikre full konsistens i de publiserte tallene i de viktigste delene av SSBs forbruksstatistikk. Et slikt opplegg er nærmere omtalt i punkt 12 nedenfor. Dette krever endringer i ansvarsforhold og organisering. Arbeidsgruppen anbefaler ikke å satse direkte på et slikt ambisiøst opplegg i VP 2004. Derimot anbefaler vi en rekke konkrete tiltak innenfor eksisterende prosjekter og seksjoner, som vil forbedre det nåværende systemet for forbruksstatistikk. Disse mange små reformene vil også gi et bedre grunnlag for en eventuelt mer omfattende "systemendring" på et senere tidspunkt.
3. Arbeidsgruppen for samordning av forbruksstatistikken har i 2003 arbeidet uten eget prosjekt, produktnummer og timeverksføring. Koordineringsarbeidet mot andre prosjekter og seksjoner er betraktet som en del av de hovedprosjektene en ellers arbeider med, og timeverkene ført på de respektive produkter. Vi vil anbefale at arbeidsgruppen for samordning av forbruksstatistikken, eller en tilsvarende gruppe, *fortsetter i 2004 med samme uformelle opplegg*. I 2005 eller senere kan det tenkes å være hensiktsmessig å starte et formelt prosjekt på tvers av seksjoner og avdelinger, f.eks. for å utvikle et satelittregnskap for forbruksstatistikk. For 2004 anbefaler vi blant annet en rekke prosjekter innenfor Prisprosjektet, som jo nettopp er et stort formelt prosjekt på tvers av seksjoner og avdelinger.
4. *Konsumdelen av nasjonalregnskapet*, eller alternativt et eget satelittregnskap for forbruksstatistikk, bør spille en *sentral rolle i koordineringen av forbruksstatistikken*. Det er da avgjørende at systemet blir *langt bedre dokumentert* enn det har vært de siste decennier, spesielt at det gjøres *mer transparent og lettere tilgjengelig* for personer utenfor nasjonalregnskapseksjonen. Dokumentasjon av det nåværende systemet er under arbeid. En førsteversjon vil være ferdig i løpet av 2003, men en endelig

versjon forventes ikke fullført før i 2004. Videre er det viktig å ha et gjennomtenkt *utviklingsprogram* for dette regnskapssystemet. Seksjon 210 vil fremme et eget (del)prosjekt i VP 2004 for utvikling av et revidert opplegg for konsumdelen av nasjonalregnskapet. Deler av dette opplegget vil kunne tas i bruk for beregninger før neste tallrevisjon, det fulle opplegget vil kunne tas i bruk ved neste tallrevisjon. Både dokumentasjon av nåværende system og forslag til nytt opplegg vil bli presentert for og drøftet av arbeidsgruppen for samordning av forbruksstatistikken.

5. For et hvert konsumgode i nasjonalregnskapet har en per definisjon at utgift = volum \times pris. Dette er helt sentralt i nasjonalregnskapets beregningssystem og publiseringsystem. Vi foreslår at konsumdelen i nasjonalregnskapet, i sitt begrepsmessige og metodiske system, innfører en ytterligere dekomponering av konsumutgiftene ved å *innføre definisjonsligningen* $\text{volum} = \text{kvantitet} \times \text{kvalitet}$. Dermed får en at utgift = kvantitet \times kvalitet \times pris. I denne rammen kan vi også *definere enhetspris* = utgift/kvantitet = kvalitet \times pris. Vi vil anbefale at det gjennomføres beregninger av alle de tre grunnkomponentene (kvantitet, kvalitet, pris) for noen utvalgte goder. Det er verken nødvendig eller hensiktsmessig å gjennomføre slike beregninger for alle konsumgodene. Det er heller ikke nødvendig å endre publiseringsrutiner i nasjonalregnskapet, en kan som før nøye seg med å publisere konsumutgifter i faste og løpende priser. Men det er nødvendig med et slikt begrepsmessig skille for: (a) få bedre volumtall og verditall for noen av konsumgodene i nasjonalregnskapet; (b) få en bedre drøfting av alternative metoder og datakilder til beregning av nasjonalregnskapets konsumtall; og (c) få et bedre opplegg for sammenligning og sammenhenger mellom de ulike deler av forbrukstatistikken. *Dette begrepsapparatet bør benyttes både i beskrivelsen av det nåværende konsumdelen og i drøfting av den nye konsumdelen nevnt i punkt 4 over.* De teoretiske konsekvensene av et slikt begrepsapparat planlegges analysert i delprosjekt 1 under Forskningsavdelingens foreslåtte prosjekt "Teori og metoder for prisindekser".²

6. Nasjonalregnskapets nåværende volumindeks for biler er proporsjonalt med antall biler solgt til private husholdninger. Dette er altså en ren kvantumsindeks, og med terminologien over innebærer derfor dagens beregningsrutiner en forutsetning om at kvalitetsindeksen er konstant over tid. Tidsutviklingen i denne volumindeksen vil således undervurdere den reelle økningen av bilkonsumet hvis (a) de ulike bilmodellene får forbedret kvalitet fra årgang til årgang og/eller (b) konsumentene over tid i større grad velger dyre bilmodeller med høyere kvalitet. Vi betrakter dette som en stor svakhet ved nasjonalregnskapets tall for konsum av biler målt i faste priser. Nasjonalregnskapets tall for konsum av biler målt i løpende priser defineres ved volumindeksen multiplisert med prisindeksen for biler fra KPI. Dette vil kunne gi en feilaktig tidsutvikling av utgifter til kjøp av bil. Når volumindeksen er en ren fysisk kvantumsindeks vil en få en korrekt utgiftsmål ved å multiplisere med enhetsprisen, dvs. totale utgifter til bilkjøp delt på antall biler. Konsumprisindeksen for biler er slett ikke noen enhetspris. Nasjonalregnskapets tall for bilkonsum i både løpende og faste priser kan således bli helt feilaktige når kvalitetene på bil endres over tid. Vi konkluderer med at *nasjonalregnskapets metode for beregning av volum og verdi av bilkjøp bør endres.* Dette bør sees i sammenheng med det nye opplegget for beregning av bilpriser i KPI. Det er fra og med august 2003 innført et nytt beregningsopplegg for biler, hvor prisene på biler innhentes elektronisk fra AS Opplysningsrådet for veitrafikk. Datamaterialet gir oversikt over antall førstegangsregistrerte nye personbiler per måned. Det nye beregningsopplegget fanger opp husholdningenes skifte mellom bilmodeller ved at antall solgte biler benyttes som månedlig vektgrunnlag, samt at nye bilmodeller introduseres i KPI kontinuerlig. I tillegg inneholder datamaterialet detaljerte opplysninger om hver enkelt bilmodell. Dette åpner opp for mer raffinerte metoder for kvalitetsjustering. I Forskningsavdelingen pågår det prosjekter som utvikler angrepsmåter som eventuelt kan benyttes i denne sammenheng. I tillegg vil seksjon 240 i løpet av 2004 utvikle en regresjonsmodell for behandling av kvalitetsendringer på biler. Se delprosjekt 2 i Forskningsavdelingens bidrag til Prisindeksprosjektet og delprosjekt 2 fra Seksjon 240's bidrag til Prisindeksprosjektet. Biler vil være et viktig delprosjekt i utviklingsprosjektet nevnt i 4 over.

² En oppstart til denne analysen finnes i Aasness (2003): Quality, quantity, price and expenditure: an axiomatic conceptual framework with applications to national accounts, mimeo, 22.10.2003.

7. Generelt bør prisbegrepet for detaljerte konsumgoder i nasjonalregnskapet svare til prisbegrepet på de tilsvarende goder i Konsumprisindeksen. Dette gjøres da også i dag, men det krever at en kopler mot en tilsvarende volumindeks, med innebygget kvalitetsindeks, slik at utgiftstallene kan bli korrekte. Dette blir i dagens system gjennomført automatisk for de fleste goder, fordi en tar utgangspunkt i observerte utgiftstall og beregner volumtallet residualt ved å dele utgift på pris. Men for biler og en rekke andre goder, for eksempel øl, svakvin, sterkvin og brennevin, tar nasjonalregnskapet utgangspunkt i fysiske kvantumsmål, beregner utgiftstall ved å multiplisere med konsumprisindeksen for godet, noe som gir feilaktige utgiftstall i løpende priser hvis kvaliteten endrer seg. Hvis konsumprisindeksen via nye metoder klarer å renske ut noen flere kvalitetstrender, som ved det nåværende system er innebygd i konsumprisindeksen, kan problemet for de sistnevnte gruppe av goder forsterkes. For den førstnevnte gruppe av goder, vil en fortsatt ha korrekte utgiftstall, mens volum og prisbegrepet vi få et noe annet og "renere" innhold. *Nasjonalregnskapet bør vurdere muligheter for å forbedre sine beregningsmetoder for de alle de konsumgoder der en i dag måler volum med fysiske kvantumsindekser.*

8. Målet med konsumprisindeksen (KPI) er å måle rene prisendringer. Endringer i pris som skyldes kvalitetsendring skal ikke inngå. Stadige endringer i markedet medfører at det produktet som den enkelte oppgavegirer rapporterer pris på vil utgå permanent og må erstattes. I de tilfeller det ikke er mulig å finne et erstatningsprodukt av lik kvalitet står en overfor problemer knyttet til kvalitetsendring. Hvordan man behandler kvalitetsendringer når man bytter ut produkter med nye (og bedre) produkter er avgjørende for indekstens presisjon. Det er et velkjent fenomen innenfor prisindeksmiljøet at utilfredstillende behandling av kvalitetsendringer gir opphav til systematisk skjevhet i prisindeksen. Gjennom internasjonale arbeider, herunder Boskin-rapporten, og nasjonalt gjennom kapitalvareprosjektet er det påvist slike systematiske feil. Det er spesielt på områder med stor teknologisk utvikling at potensialet er størst for slike systematiske skjevheter. Behovet for å samordne metoder og praksis for å ta hensyn til kvalitetsendringer ved måling av priser og rullering av vareutvalg til bruk i harmonisert konsumprisindeks (HKPI) har stått på dagsorden i Eurostat i flere år. Seksjon for økonomiske indikatorer har arbeidet aktivt med disse problemene i de senere år, i samarbeid andre fagseksjoner og forskningsavdelingen, noe som *bør fortsettes med styrke i tiden framover*. Spesielt er det viktig at metodene som faktisk brukes eller planlegges brukt blir *godt dokumentert og presentert for kritisk drøfting*. Metodene for å behandle kvalitetsproblem stiller blant annet krav til detaljert tilleggsinformasjon. Bruk av scannerdata med tilleggsinformasjon gir Statistisk sentralbyrå en mulighet til å utrede og implementere nye metoder hvor kvalitetsendringer blir klart mer tilfredstillende behandlet enn i dag. Dette arbeidet vil bli fulgt opp av seksjon 240 og av Prisindeksprosjektet, og arbeidsgruppen for samordning av forbruksstatistikken bør holdes orientert.

9. Konsumprisindeksen har i lengre tid innsamlet priser og mengder for helspesifiserte varer via scannerdata. Dette er et pågående arbeid som får stadig større omfang. Per i dag har vi god datamessig dekning av dagligvarebransjen, Vinmonopolet, kjøp av nye personbiler og noen bensinstasjoner (Shell). Det arbeides med å få flere bensinstasjoner, samt apotek og kleskjeder som nye leverandører av scannerdata. I tillegg til at vi stadig får mer omfattende data er det meget store utfordringer som gjenstår med hensyn til vår egen bearbeiding av dataene. I første omgang benyttet en bare prisdataene, som erstatning for direkte observasjoner av prisene på noen utvalgte representantvarer i butikkene. I den senere tid har en gått i retning av å inkludere priser på alle varer innen en varegruppe, og ikke bare noen få representantvarer, og å bruke observerte mengder fra de samme scannerdataene til å beregne en prisindeks for denne varegruppen. *Dette arbeidet bør fortsette med styrke i tiden framover, med detaljert dokumentasjon og kritiske drøfting av metoder for beregning av pris og mengdeindekser. Seksjon 240 bør klargjøre datafiler som Seksjon 210 kan bruke for beregning av utgifts- og volumtall for de aktuelle varegrupper. Seksjon 210 bør følge aktivt med i utviklingsarbeidet og gradvis ta i bruk i de nye datakildene der det er hensiktsmessig.* Dette vil bli fulgt opp i 2004 av seksjon 240, 210 og Prisindeksprosjektet, og arbeidsgruppen for forbruksstatistikk bør holdes orientert.

10. Prosjektet UT-husholdningssektoren planlegger et omfattende samarbeid med kortselskapene og med BBS, som gir grunnlag å samle inn data fra betalingsterminaler, ikke bare i utlandet men også overalt i Norge. Dette gir totalt innkjøp fra norske husholdninger samlet, men kan koples til en næringskode knyttet til den enkelte betalingsterminal. Vi vil ikke få data fra hver enkelt betalingsterminal, men antakelig med en detaljert regional gruppering og med data inndelt etter en næringskode fra kortselskapene/BBS som vil bli transformert (omprogrammert) til en næringsgruppering som skal bli konsistent med NACE. Vi vil ikke få data inndelt etter typen konsumgoder, men næringskoden vil kunne gi relevant informasjon i denne sammenheng. *Dette bør kunne gi et viktig bidrag til et framtidig system for forbruksstatistikk.* Spesielt gir det muligheter for detaljert regional inndeling av forbruket.

11. Forbruksundersøkelsene spiller en sentral rolle i SSB's nåværende system for forbruksstatistikk. Spesielt blir årlige vekter i konsumprisindeksen hentet derfra og Nasjonalregnskapet benytter forbruksundersøkelsene i stor grad både for bestemmelse av nivå og utvikling av svært mange varer og tjenester. På kort sikt vil det ikke være hensiktsmessig å endre forbruksundersøkelsens sentrale rolle. Men med økt tilgang til og bedre bearbeiding av scannerdata for detaljerte forbrugsgoder *bør en gradvis kunne erstatte noen av de funksjoner forbruksundersøkelsen har i dag ved beregning av vekter til Konsumprisindeksen og nivå og utvikling av forbrukstall i Nasjonalregnskapet.* Hvor fort og i hvilket omfang dette kan og bør skje er vanskelig å vurdere per d.d. For eksempel kunne en tenke seg at KPI over en fem års periode gikk over til å beregne alle vekter for detaljerte varer innen hovedgruppe ved hjelp av scannerdata og beholdt forbruksundersøkelsene til beregne vekter mellom hovedgrupper og for detaljerte tjenestegrupper. Et problem ved dette er at selv om en etter hvert ville få tilnærmet perfekte scannerdata over total omsetning av detaljerte varer så vet en ikke hvor store andeler av disse som er kjøpt av norske husholdninger. Norske husholdninger kjøper også i utlandet, ved direkte import via internett osv.

12. Et alternativ kunne derfor være at KPI hentet alle sine vekter fra et *satellitregnskap for forbruksstatistikk*, der forbruksundersøkelsene og scannerdata sammen inngår som primærdata i et modellbasert statistikk-system. For eksempel kunne man tenke seg at et slikt satellitregnskap: (i) tok utgangspunkt i en mikrodatabase med samtlige norske personer og husholdninger; (ii) koplet til inntektsvariable fra selvangivelsesregistret; (iii) koplet til informasjon om boliger; (iv) koplet til informasjon om biler fra bilregistret; (v) koplet til forbruksrelasjoner estimert fra forbruksundersøkelsene som ble brukt til å predikere foreløpige verdier av forbruket av ulike goder til hver enkelt husholdning; (vi) aggregerte de foreløpige predikerte forbruksverdiene over husholdninger i ulike regioner og over godegrupper og fikk disse avstemt mot statistikk fra detaljomsetningsindeksen, scanner data, UT husholdninger o.a. Fra den avstemte mikrodatabase kan en så aggregere forbruk over goder og over husholdninger og produsere statistikk. Spesielt ville det gi mulighet for å produsere regional forbruksstatistikk, herunder til bruk i FNR. Det ville være nyttig å *få utarbeidet alternative skisser/scenarier* for en slik statistikkutvikling, slik at en har mulighet til å få en rasjonell og gradvis omlegging av slike store og tungroddede prosjekter som Konsumprisindeksen, Konsum- og husholdningsdelene i de ulike delene av nasjonalregnskapssystemet (NR, KNR, FNR; UT) og Forbruksundersøkelsene. *Arbeidsgruppen for forbruksstatistikk bør i 2004 ta initiativ til å få utarbeidet en eller flere slike skisser og drøfte disse i forkant av prosessen med VP2005.*

13. Forbruksundersøkelsene har en rekke andre formål enn å gi datagrunnlag for KPI og NR, slik som analyser av fordeling av forbruk og levestandard og analyser av forbruksatferd. Stort frafall, små utvalg og krevende dataregistrering gjør at en alltid har kunnet stille spørsmålsteget ved kvaliteten på dataene. Hittil har imidlertid ingen påvist feilaktige resultater av stort omfang. Med gode scannerdata for detaljerte varer får vi helt nye muligheter for å *kvalitetsteste data fra forbruksundersøkelsene.* Hvis en skulle klare å påvise f.eks. systematisk underrapportering av utgifter, med ulik underrapporteringsgrad for ulike varer og med tidstrender i disse, vil dette også kunne gi et *informasjonsgrunnlag for å korrigere forbruksdataene i forbruksundersøkelsen.* En mulig løsning kunne f.eks. være å *kalibrere mikrodatasettene mot makrodata.* Det er et store muligheter for å utvikle nye metoder i denne sammenheng, se punkt 12 over for en antydning av en mulig angrepsmåte. Videre er det muligheter

for å endre på selve forbruksundersøkelsene slik at de vil kunne inngå i et bedre samspill med nåværende og fremtidige andre primærdata om forbruk og husholdningskarakteristika.

14. Hvis FU fikk etablert et system der en også *registrerer hvor de enkelte varer og tjenester kjøpes* kunne en få en bedre kopling mot scannerdata fra KPI og UT-husholdning. Videre vil en kunne få helt ny informasjon om regional og nasjonal grensehandel, til bruk i bl.a. UT-husholdning og FNR. En mulighet er å innføre en ny kolonne i regnskapsbøkene hvor en skriver fylke/land hvor varen er kjøpt. Dette har imidlertid en kostnadsside i form av økt belastning for husholdningene og mer krevende koding. Det er neppe å anbefale gitt dagens ressursituasjon. En mulighet på kort sikt kunne være å *gjennomføre et lite kodingseksperiment* ved å kode kjøpested for et lite utvalg av husholdninger som har levert inn kassalapper. Her kunne en i prinsippet også registrere kassaterminalkode og kople dette opp mot det planlagte scannerdatasystemet fra UT. Videre kunne en benytte anledningen til å *kartlegge alle problemer med koding av kassalapper* og muligheter for i større grad å ta disse i bruk i tiden framover. Dette vil bli fulgt opp av seksjon 350 i VP for 2004.

15. Forbruksundersøkelsene blir bearbeidet og klargjort for bruk med en årgang av gangen, med frist august i det påfølgende år tilknyttet den årlige endringen i vektgrunnetil Konsumprisindeksen. *I et framtidig strømlinjeformet system for forbruksstatistikk bør dataene fra forbruksundersøkelsene klargjøres fortløpende*, kanskje helt ned til 14 dagers perioder. En mulighet på relativt kort sikt kunne være å gå over til klargjøring av data for *et kvartal av gangen*. Dette kan gi grunnlag for (i) variable vekter (sesong) i konsumprisindeksen; (ii) bruk av forbruksundersøkelsene i KNR og i konjunkturanalyser; (iii) mer effektiv bruk av KNR i NR. En slik bruk av forbruksundersøkelsen krever metoder for glatting og estimering av sesongvariasjoner. Et metodisk opplegg basert på såkalte state space modeller er utviklet i prosjektet Konsumøkonometri (0071) i Forskningsavdelingen, med lovende empiriske resultater. *Seksjon 350 bør lage et opplegg for endring av bearbeidingsystemet til kvartalsvis klargjøring av data, og peke på fordeler og ulemper ved en eventuell overgang til et slikt system. Seksjon 240 bør vurdere mulighetene for sesongkorrigert konsumprisindeks som dette ville kunne gi grunnlag for. Seksjon 210 bør i sitt nye opplegg for konsumdelen i NR/KNR/FNR, se punkt 4 over, drøfte disse mulighetene slike kvartalsdata gir. Deretter bør en sette i gang med kvartalsvis klargjøring av data, hvis nettokostnadene for 350 vurderes som mindre enn gevinstene for 210, 240 og andre brukere.*

16. Hvis det skulle vise seg at dataene fra forbruksundersøkelsene har alvorlige skjevheter og at scannerdataene gir et betydelig bedre informasjonsgrunnlag i visse dimensjoner, er en mulighet å legge ned NOS Forbruksundersøkelse i sin nåværende form og erstatte den med en *NOS Forbruksstatistikk* der forbruksundersøkelsene og scannerdata sammen inngår som primærdata i et modellbasert statistikkssystem, for eksempel som antydnet i punkt 12 over. Et minimum av output fra prosjektgruppen som har ansvar for selve forbruksundersøkelsen kunne da være (a) mikrodatasett og dokumentasjon av innsamlings- og bearbeidingsmetoder; (b) resultater fra primærdata i form av et tabellprodukt f.eks. omtrent slik som nåværende NOS, men nå publisert i en annen publikasjonsserie. Videre kunne FU-prosjektgruppen og/eller andre prosjektgrupper publisere: (c) nye typer statistikk basert på FU tall, gjerne med bruk av avanserte statistiske og økonometriske teknikker og eventuelt i kombinasjon med data fra ulike kilder; (d) statistikk basert på satelittregnskapet for forbruksstatistikk. I tillegg kunne en produsere en rekke forsknings- og analyseprodukter basert på mikrodatasettet fra selve forbruksundersøkelsene og/eller satelittregnskapet. Dette behøver ikke SSB ta stilling til i dag, men problemstillingen vil kunne dukke opp senere, spesielt i forbindelse med en videre drøfting av mulighetene for et satelittregnskap for forbruk.

Katarina Henriksen (240)
Anna-Karin Mevik (120)
Lars Thingstad (460)
Jørgen Aasness (510)

Randi Johannessen (240)
Eiliv Mørk (350)
Erlend Willand-Evensen (210)
Berit Otnes (350)
(leder)